

**UCHAMBUZI LINGANISHI WA FANI NA MAUDHUI YA NYIMBO ZA
HARUSI ZA KIMERU NA ZA KISWAHILI**

**NA
NORAH WANJA GITONGA
C50/67131/2013**

**TASNIFU HII IMEWASILISHWA ILI KUTOSHELEZA BAADHI YA
MAHITAJI YA SHAHADA YA UZAMILI KATIKA CHUO KIKUU CHA
NAIROBI.**

2017

UNGAMO

Tasnifu hii ni kazi yangu binafsi na haijatolewa kwa mahitaji ya Shahada katika Chuo kingine chochote.

Sahihi..... Tarehe.....

Norah Gitonga

C57/67131/2013

Tasnifu hii imetolewa kutahiniwa kwa idhini yetu kama wasimamizi walioteuliwa na Chuo Kikuu cha Nairobi.

Sahihi..... Tarehe.....

PROF RAYYA TIMAMMY

Sahihi..... Tarehe.....

PROF. MWENDA MBATIAH

TABARUKU

Naitabaruku kazi hii kwa wazazi wangu Bwana na Bibi Luka Njagi, mume wangu Bwana Samuel Gitonga na watoto wangu Sharon, Shillah na Collins.

SHUKRANI

Namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa afya njema maishani mwangu. Ningependa pia kuwashukuru wengi ambao walinifaa kwa hali na mali katika pilkapilka zangu za kuishughulikia kazi hii. Usaidizi wao kwa njia tofauti tofauti ulinifaidi katika kukamilisha kazi hii.

Nawavulia kofia wasimamizi wangu Profesa Rayya Timammy na Profesa Mwenda Mbatiah kwa uvumilivu wao, uelekezi mwema na uongozi wao . Nawashukuru pia wahadhiri wangu waliojitolea mhanga kuniandaa kiusomi hadi kuweza kuikabili kazi hii ya kitaalamu. Baadhi yao ni Dkt. Swaleh, Dkt. Omboga, Dkt. Mweri, Prof. Iribemwangi na Prof. Habwe , aliyekuwa mwenyekiti wa Idara ya Kiswahili. Weledi na ustadi wao ndio ulionipa hamu ya kutaka kuendelea kusoma hadi nikatunukiwa shahada ya uzamili. Nawashukuru wenzangu ambao tulikuwa pamoja katika safari hii ya kiusomi, wakiwemo Emily Mosota, Simon Kihara, Florence Asiko, Florah Chepkorir, Winnie Kamau, Faith Muchiri na Misheck Nkanga. Mijadala kadhaa tuliyoshiriki ilirahisisha mambo yalipoonekana magumu. Ningependa kuwashukuru wazazi wangu, ndugu zangu na marafiki, ambao walinifaa pakubwa. Wahisani hawa ni wengi ajabu, hivyo basi, nawaomba wapokee shukrani zangu nyingi, na Mungu wa baraka awazidishie mema maishani mwao.

IKISIRI

Tasnifu hii imeshughulikia uchambuzi linganishi wa fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Tumerejelea nadharia mbili, ambazo ni nadharia ya uhalisia na umitindo. Nadharia ya uhalisia imetusaidia katika ufafanuzi wa maudhui, nao mtazamo wa umitindo wa Leech (1969) imetusaidia kubainisha vipengele vya fani ambavyo msanii ametumia ili kuwasilisha ujumbe wake kwa hadhira. Lengo letu ni kulinganisha na kutofautisha maudhui na fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Tumefanya hivi kwa kukusanya baadhi ya nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili, na hatimaye kuzichambua. Tumezipata nyimbo hizo kwa kufanya utafiti wa nyanjani kwa kuhudhuria sherehe za harusi, kuwahoji watu wenye tajriba katika nyimbo hizo na pia kwa kutumia mitandao. Nadharia tete ambazo tumetumia ni kutaka kuthibitisha iwapo kuna uhusiano na tofauti za kimaudhui na kifani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Utafiti wetu umetuwezesha kuthibitisha kuwa kuna baadhi ya maudhui ambayo yanalingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Vile vile tumeweza kuthibitisha kuwa kuna fani zinazolingana na pia kutofautiana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Katika kuhitimisha utafiti wetu, tumegusia changamoto tulizokumbana nazo na tukatoa mapendekezo ambayo yanaweza kuwafaa watafiti wa hapo baadaye.

YALIYOMO

UNGAMO.....	ii
TABARUKU.....	iii
SHUKRANI.....	iv
IKISIRI.....	v
SURA YA KWANZA	1
1.0 Utangulizi.....	1
1.1 Tatizo la Utafiti.....	2
1.2 Madhumuni ya Utafiti.....	3
1.3 Nadharia Tete	3
1.4 Sababu za Kuchagua Mada	3
1.5 Upeo na Mipaka ya Utafiti.....	5
1.6 Msingi wa Kinadharia.....	6
1.6.1 Mtazamo wa umitindo wa Leech (1969).....	6
1.6.2 Nadharia ya Uhalisia	9
1.7 Yaliyoandikwa Kuhusu Somo la Utafiti	13
1.7.1 Yaliyoandikwa Kuhusu Nyimbo kwa Jumla	13
1.7.2. Yaliyoandikwa Kuhusu Nyimbo za Harusi	16
1.8. Mbinu za Utafiti.....	17
1.8.1 Utafiti Maktabani	18
1.8.2. Utafiti wa Nyanjani.	18
1.8.3. Mahojiano	18
SURA YA PILI.....	19
2.0 Utangulizi	19
2.1 Dhana ya Maudhui.....	19
2.2. Maudhui ya Nyimbo za Harusi za Kimeru	21
2.2.1. Kupongeza / Kusifu Maarusi	21
2.2.2. Ushauri na Mawaidha kwa Maarusi.....	22
2.2.3. Kufana kwa Harusi.....	25
2.2.4. Kuomba Msamaha	26
2.2.5. Kutahadharisha	28
2.2.6. Kumkaribisha Bibi Harusi Nyumbani.....	28
2.2.7. Maudhui ya Kukejeli.....	29

2.2.8. Maudhui ya Kuburudisha	30
2.7.9. Maudhui ya Maombi / Dua.....	31
2.7.10. Maudhui ya Majukumu ya Maarusi	32
2.3. Maudhui ya Nyimbo za Harusi za Kiswahili	34
2.3.1 Maudhui ya Maombi / Dua.....	34
2.3.2. Ushauri kwa Maarusi	35
2.3.3 Maudhui ya Kuwahimiza Maarusi	37
2.3.4 Majukumu ya Maarusi	38
2.3.4.1 Makazi Mema	38
2.3.4.2 Kushauriana na Kuelekezana.....	38
2.3.4.3 Majukumu ya Nyumbani	39
2.3.5. Mapenzi	40
2.3.6 Maudhui ya Kuburudisha	42
2.3.7. Kufana kwa Harusi.....	43
Hitimisho.....	45
SURA YA TATU.....	46
3.0 Utangulizi	46
3.1 Fani katika Nyimbo za Harusi za Kimeru.....	46
3.1.1 Toni	46
3.1.1.1 Toni ya Furaha	47
3.1.1.2 Toni ya Huzuni	47
3.1.1.3 Toni ya kukejeli	48
3.1.2 Matumizi ya Tamathali za Usemi	48
3.1.2.1 Tamathali za Mafumbo	48
3.1.2.2 Tamathali za Mlinganisho	49
3.1.2.3 Tamathali za Msisitizo	50
3.1.3 Takriri.....	51
3.1.4 Kubadilisha na Kuchanganya Ndimi	52
3.1.5 Utohozi	52
3.2 Fani katika Nyimbo za Harusi za Kiswahili.....	54
3.2.1 Toni	54
3.2.1.1 Toni ya Furaha	54
3.2.1.2 Toni ya Unyenyekevu	55
3.2.1.3 Toni ya Mapenzi	56

3.2.2 Matumizi ya Tamathali za Usemi	56
3.2.2.1 Tamathali za Mafumbo	56
3.2.2.2 Tamathali za Msisitizo	58
3.2.3 Takriri.....	60
3.2.4 Kubadilisha na Kuchanganya Ndimi	61
3.2.5 Maswali ya Balagha	62
3.2.6 Kufupisha na Kurefusha Maneno.	62
Hitimisho.....	63
SURA YA NNE	64
4.0 Utangulizi	64
4.1. Ulinganishaji wa Maudhui katika Nyimbo za Harusi za Kimeru na Kiswahili ...	64
4.1.1. Maudhui Yanayolingana	64
4.1.1.1 Ushauri na Mawaidha kwa Maarusi.....	64
4.1.1.2. Kupongeza au Kusifu Maarusi.....	65
4.1.1.3. Maombi au Dua.....	65
4.1.1.4 Kufana kwa Harusi.....	66
4.1.1.5 Kuburudisha.....	66
4.1.2 Maudhui Yanayotofautiana	67
4.1.2.1. Kuomba Msamaha	67
4.1.2.2 Mapenzi	67
4.1.2.3 Maudhui ya Maombi au Dua	67
4.1.2.4. Maudhui ya Mawaidha na Ushauri	68
4.2 Ulinganishaji wa fani katika Nyimbo za Harusi za Kimeru na Kiswahili ...	68
4.2.1 Fani Zinazolingana.....	68
4.2.1.1 Toni	68
4.2.1.2 Matumizi ya Tamathali za Usemi	68
4.2.1.3 Takriri.....	69
4.2.1.4 Kubadilisha na Kuchanganya Ndimi.....	69
4.2.2. Fani Zinazotofautiana.....	69
4.2.2.1 Toni	70
4.2.2.2 Tamathali za Usemi.....	70
4.2.2.3 Kuchanganya na Kuhamisha Ndimi.....	70
4.2.2.4 Utohozi	71
4.2.2.5. Kufupisha na Kurefusha Maneno.....	71

Hitimisho.....	71
SURA YA TANO	72
5.0 Utangulizi	72
5.1 Muhtasari wa Utafiti	72
5.2 Chagamoto katika Utafiti wetu.....	73
5.3 Mapendekezo.....	74
MAREJELEO	75
KIAMBATISHO	78

SURA YA KWANZA

1.0 Utangulizi

Utafiti huu unahusu uchambuzi linganishi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi za Wameru na Waswahili. Jamii ya Wameru inapatikana katika kaunti ya Meru, mashariki mwa Kenya. Kaunti ya Meru imegawanyika katika jumuiya tatu kuu, nazo ni Tigania, Igembe na Imenti. Eneo la Tigania limegawanyika katika sehemu mbili, nazo ni Tigania Mashariki na Tigania Magharibi. Eneo la Igembe limegawanyika katika sehemu mbili, nazo ni Igembe Kaskazini na Igembe Kusini. Eneo la Imenti limegawanyika katika sehemu tatu kuu, nazo ni Imenti Kaskazini, Imenti ya kati na Imenti Kusuni.

Jamii ya Waswahili ni pana sana katika pwani ya Kenya, kwa mfano, Waswahili wa Mombasa, Lamu, Unguja, Zanzibar na Kadhalika. Kwa mujibu wa Odeo, na Maina, (2008), Kiswahili ni lugha ambayo ina lahaja nyingi kutegemea maeneo mbalimbali. Hakuna makubaliano kamili kuhusu idadi ya lahaja za Kiswahili na mipaka yake. Hata hivyo, wachunguzi kadhaa wametaja lahaja zifuatazo kwa misingi ya kimaeneo. Waswahili wanaopatikana katika kisiwa cha Unguja yaani Zanzibar mjini na viunga vyake huzungumza lahaja ya Kiunguja. Wale wanaopatikana katika maeneo ya pembeni ya mji wa Mombasa wanazungumza lahaja ya Kijomvu au Chijomvu. Waswahili wanaopatikana katika kisiwa cha Lamu wanazungumza Kiamu. Wale wanaopatikana kwenye maeneo ya Vanga, Tanga, Rufiji, Kilwa, Dar es salaam na Pangani nchini Tanzania wanazungumza Kimrima. Lahaja nyinginezo ni kama vile Kipate, Kisiu, Kimtang'ata, Kivumba na nyinginezo. Utafiti huu unahusu Waswahili wanaopatikana katika kisiwa cha Mombasa wanaozungumza lahaja ya Kimvita.

Fasihi ni kielelezo cha hisia za mwandishi au msimulizi zinazomuathiri akilini, kwenye makazi yake, katika shughuli zake za kila siku, mazingira anamoishi na matukio mbalimbali yanayohusu jamii yake. Kwa mujibu wa Wamitila (2003), fasihi ni sanaa inayotumia lugha na ambayo hujishughulisha na binadamu pamoja na maisha yake na huathiri, hugusa, au huacha athari fulani na hupatikana katika umbo ambalo linatambuliwa na jamii fulani. Fasihi ni sanaa inayotumia lugha na ina maudhui. Kipera cha nyimbo ni sehemu muhimu sana katika maisha ya binadamu. Nyimbo, hasa za harusi miongoni mwa aina nyinginezo za nyimbo, hufaidi wanajamii kwa

maudhui teule ambayo hupitishwa kwa nyimbo hizo. Tafiti nyingi za awali zimeleza nyimbo hasa katika somo la fasihi. Ni muhimu kuelewa zaidi nafasi ya nyimbo katika kuendeleza fasihi simulizi ya Kiswahili. Hivyo basi utafiti wetu unahusu fani na maudhui ya nyimbo za harusi katika jamii za Wameru na Waswahili.

Kwa mujibu wa Matei (2011), kila jamii ina nyimbo zake ambazo hutofautiana na nyimbo za jamii nyingine. Nyimbo hutambulisha jamii kwa kusawiri shughuli na maisha ya jamii iliyozibuni; kwa mfano, nyimbo za harusi zitasheheni msamiati unaodhihirisha mapenzi kati ya maarusi. Vile vile, nyimbo huburudisha na kupitisha ujumbe kwa wanajamii waliozibuni. Anaendelea kusema kuwa nyimbo hupitisha amali na mambo ambayo jamii inayathamini. Amali hizo hurekodiwa katika nyimbo mbalimbali na kurithishwa vizazi vya jamii hiyo. Mawaidha na thamani za jamii hukaririwa katika nyimbo kama nyenzo za kuzirithisha. Nyimbo pia hutumiwa kuhamasisha watu na kuchochea hisia za kuchangamkia jambo fulani, kwa mfano, madhara ya ugonjwa fulani, tabia hasi na mengineyo. Nyimbo huakisi ukwasi wa tamaduni za jamii. Umbuji na ujumi wa jamii hujitokeza katika nyimbo.

Katika jamii za Kiafrika, nyimbo hufungamana na muktadha fulani. Kwa mujibu wa Mulokozi (1996), kuna nyimbo za kazi, jando, nyimbo za watoto au bembelezi, vita na kadhalika. Nyimbo hukuza ubunifu miongoni mwa wanajamii. Uimbaji ni kipawa, na nyimbo hupalilia kipawa hicho.

Utafiti wetu umezingatia uchambuzi linganishi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi katika jamii za Wameru na Waswahili. Tumezingatia jinsi ambavyo maudhui yanalingana na vile vile kutofautiana katika jamii lengwa. Tumechunguza matumizi ya fani mbalimbali katika kuwasilisha ujumbe kwa maarusi, huku tukizingatia kufanana na kutofautiana kwa fani hizo. Tumechunguza sababu zilizomfanya msanii atumie fani fulani, kwa mfano, ili kuficha uso wa maarusi, msanii ametumia lugha yenye mafumbo.

1.1 Tatizo la Utafiti

Wasomi mbalimbali wamefanya utafiti kuhusu fasihi simulizi ya Kiafrika. Kwa mujibu wa Wamitila (2002), fasihi simulizi ni mali ya jamii, na hakuna mtu binafsi anayeweza kudai kwamba fani hii ni yake. Fasihi simulizi inapitishwa kutoka kwa

kizazi kimoja hadi kingine katika jamii fulani. Utafiti huu unabainisha maudhui ya nyimbo za harusi katika jamii za Wameru na Waswahili, na hatimaye kutathmini jinsi maudhui haya yanavyolingana na kutofautiana. Tumechunguza maudhui katika nyimbo za zamani za harusi katika jamii zote mbili, na vile vile maudhui ya nyimbo zinazoimbwa katika harusi za kisasa na jinsi ambavyo maudhui haya yanavyolingana au kutofautiana, na sababu za mabadiliko hayo.

Swala lingine muhimu tuliloshughulikia ni kuhusu fani. Fani ni jumla ya nyenzo zinazotumiwa na msanii ili kuwasilisha maudhui. Tumechunguza fani mbalimbali ambazo wasanii walitumia katika nyimbo hizi za harusi katika nyimbo za hapo awali na zile za kisasa, jinsi ambavyo fani hizi zinalingana na kutofautiana, na jinsi ambavyo tofauti hizi zinachangia katika uwasilishaji wa ujumbe wa msanii.

1.2 Madhumuni ya Utafiti

Lengo kuu la utafiti ni kulinganisha na kutofautisha fani na maudhui ya nyimbo za harusi katika jamii za Wameru na Waswahili kwa :-

- (i) Kuonyesha nyimbo mbalimbali zinazoimbwa katika harusi miongoni mwa jamii za Wameru na Waswahili.
- (ii) Kubainisha maudhui katika nyimbo za harusi za Wameru na Waswahili.
- (iii) Kubainisha aina mbalimbali za fani zilizotumiwa katika nyimbo za harusi miongoni mwa jamii hizi mbili.
- (iv) Kulinganisha na kutofautisha fani na maudhui ya nyimbo za harusi za Wameru na Waswahili.

1.3 Nadharia Tete

Vipera vya fani vilivyotumika katika nyimbo za harusi vimechangia pakubwa katika uwasilishaji wa maudhui.

1.4 Sababu za Kuchagua Mada

Kulingana na Makange (2015), katika tasnifu yake ya uzamili, fasihi simulizi hutumiwa na jamii nyingi za Kiafrika kama njia ya pekee ya kuhifadhi tamaduni zao. Fani zitumiwazo ni pamoja na nyimbo, methali, misemo, ngano, hurafa, ushairi na kadhalika. Fasihi simulizi yaelekea kupotea miongoni mwa jamii za Kiafrika, kama

vile Wameru na Waswahili, kwa sababu ya mwingiliano mkubwa wa jamii hizi na makabila mbalimbali humu nchini. Baadhi ya wanajamii hawa huzitazama tamaduni zao kama ni duni na hazifai, hivyo basi kuiga tamaduni za Kimagharibi ambazo huziona kuwa ni bora. Isitoshe, kuingizwa kwa mifumo ya maendeleo ya Kimagharibi na maendeleo ya kiutandawazi imezifanya jamii nyingi kupuuza tamaduni zao, hasa wakiziona kama ni mambo ya kishenzi yaliyopitwa na wakati. Hii ndiyo mojawapo ya sababu ya kuamua kufanya utafiti ili kuhifadhi fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Wameru, kwani ni kipengele ambacho hakijashughulikiwa kwa kina hapo awali, kinyume na jamii ya Waswahili, ambayo Timammy (2002) amefanya utafiti wake wa fani na maudhui. Uchambuzi linganishi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi miongoni mwa jamii ya Wameru na Waswahili ni swala ambalo bado halijashughulikiwa. Pengo hili ndilo lililotupa msukumo wa kuchagua mada yetu.

Nyimbo huelimisha na kufanikisha upataji wa maarifa tofautito fauti kwa wanajamii. Nyimbo pia huwahamasisha watu kutenda mambo fulani au kushirikiana katika matendo tofauti tofauti, hivyo huleta uchangamfu. Kwa hivyo kuna haja ya kutafiti juu ya nyimbo za harusi za jamii ya Wameru na Waswahili, kwani ndoa na familia ni asasi muhimu sana katika jamii.

Kwa kurejelea majukumu yanayotekelezwa na nyimbo katika jamii, ni dhahiri kwamba kwa kubainisha maudhui ya nyimbo za harusi katika kuendeleza fasihi simulizi, tunajaribu kuwahimiza na kuwatolea changamoto wasomi na wahakiki wa Kiswahili kutazama upya dhana ya fani na maudhui. Tunatarajia kwamba utafiti wetu utakuwa wa manufaa kwa wasomi wa Kiswahili.

Inasikitisha kuona kuwa ngoma au nyimbo za kitamaduni zinatoweka, moja kwa moja, na nafasi yake kuchukuliwa na midundo inayozalishwa na tarakilishi. Vijana wetu hawana nguvu za kucheza ngoma ila kuingia katika tarakilishi na kututolea ngoma, na nyimbo zilizojaa vituko chungu nzima. Janga hili limetupa msukumo wa kuchagua mada yetu, kwani fasihi simulizi inalo jukumu la kuuhusha utamaduni wa Kiafrika. Ni dhahiri kuwa jamii ya kisasa inajaribu kuendeleza fasihi simulizi kwa njia mbalimbali kama vile sherehe za harusi, jando, mazishi na matambiko na njia nyinginezo.

Nyimbo za harusi huwa na umuhimu mkubwa kwa wanajamii, kama vile kuwahimiza na kuwaelekeza maarsi, kuwasifu wanaohusika, kuakisi mtazamo wa jamii kuhusu ndoa na kutaja majukumu ya anayeoa na anayeolewa. Nyimbo za harusi pia huonyesha jinsi wanajamii walivyo na fahari kwenye utamaduni wao. Ni jukumu letu sote tunaoheshimu utamaduni wetu kuwashirikisha vijana wetu katika shughuli mbalimbali za kitamaduni, bora tu zisiwe na athari mbovu ili wasitokomee vururu. Utafiti wetu umetusaidia kuhamasisha wanajamii kuhusu fani na maudhui ya nyimbo za harusi katika jamii zilizolengwa. Uimbaji hausaidii tu katika kupitisha ujumbe, bali hata kutimiza lengo la mwimbaji na mtazamaji na pia kufanya shughuli zote za utambaji kufana na kuwa na mguso kwa hadhira. Hii ni mojawapo ya sababu iliyotuvutia kuchagua mada ya fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Wameru na za Waswahili. Kwa mujibu wa Matei (2011), sifa za fasihi simulizi ni kwamba huzaliwa, hukua, huishi na huweza kufa. Anaendelea kusema kuwa kadri jamii inavyobadilika, fasihi simulizi nayo inabadilika na kuathiriwa na maendeleo ya binadamu kisayansi, kijamii na kiteknolojia. Vipera vya fasihi simulizi huzaliwa kutokana na athari za utandawazi, hukuzwa na kupewa uhai katika mazingira mapya. Maoni haya yametupa msukumo wa kufanya utafiti unaohusu fasihi simulizi, hasa fani na maudhui ya nyimbo za harusi miongoni mwa jamii za Wameru na Waswahili, ili kuikuza fasihi hii na kuipa uhai katika mazingira mapya, kwani ulimwengu una mabadiliko mengi mapya yanayosababishwa na uvumbuzi wa kiteknolojia na utandawazi. Uchanganuzi wa nyimbo za harusi za kijadi na zile za kisasa umechangia juhudi zetu za kufufua uhai wa fasihi simulizi.

1.5 Upeo na Mipaka ya Utafiti

Utafiti wetu utajikita katika uchambuzi linganishi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi za Wameru na Waswahili. Kama tulivyoangazia katika sehemu ya utangulizi, ni dhahiri kwamba jamii ya Wameru inapatikana katika eneo kubwa la Mashariki mwa Kenya. Hivyo basi, ni vigumu kushughulikia eneo hili pana. Utafiti wetu utajikita katika jamii ya Wameru wa Imenti Kaskazini, inayopakana na Tigania na Imenti ya Kati. Hata hivyo, jamii za Wameru kutoka sehemu mbalimbali wana utamaduni na maadili yaliyo sawa, na vilevile, yanayotofautiana. Haja ikiwemo, tutaweza kutoa mifano kutoka kwa jamii ya Wameru nje ya Imenti Kaskazini.

Kwa vile nyimbo za harusi ni nyingi, tumechagua nyimbo saba katika jamii ya Wameru. Nyimbo hizo zimeteuliwa kulingana na maudhui yaliyomo, fani zilizotumiwa katika kuwasilisha ujumbe na pia umaarufu wake katika sherehe za harusi ya Wameru

Waswahili pia ni wengi na wanaishi katika maeneo mbalimbali. Kulingana na utangulizi wetu, tumeshughulikia jamii ya Waswahili wanaopatikana katika Kisiwa cha Mombasa, wanaotumia lahaja ya Kimvita. Tumechagua Waswahili wa Mombasa kwa kuwa ingawa Waswahili wametanda kwingi katika Pwani ya Kenya, Waswahili wa Mombasa ndio wamo kati ya wale wa kusini na Kaskazini ya Pwani ya Kenya. Tumechagua nyimbo saba tukizingatia maudhui ambayo yamezingatiwa katika nyimbo lengwa, na vilevile fani zilizotumiwa kuwasilisha maudhui hayo. Vile vile tumechagua nyimbo hizo kuambatana na umaarufu wake katika harusi za jamii ya Waswahili. Vipengele vya fani ambavyo tumeshughulikia ni pamoja na toni, matumizi ya lugha, uteuzi wa msamiati, tamathali za usemi, takriri, taswira, kejeli, kinaya na maswali ya balagha.

1.6 Msingi wa Kinadharia

Katika utafiti wetu tumetumia nadharia mbili, kwa kuwa tunalinganisha fani na maudhui ya nyimbo za harusi katika jamii ya Wameru na Waswahili. Mtazamo wa umitindo wa Leech

(1969) umetumiwa katika utafiti wa fani, nayo nadharia ya uhalisia imetumiwa katika uchanganuzi wa maudhui.

1.6.1 Mtazamo wa umitindo wa Leech (1969)

Utafiti wetu umeongozwa na mtazamo wa umitindo wa Leech (1969) katika uchambuzi wa matumizi ya lugha katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Leech anaeleza matumizi ya lugha kimtindo katika viwango vitatu vikuu kama ifuatavyo:-

- i. Kiwango cha umbo
- ii. Kiwango cha semantiki
- iii. Kiwango cha utendaji

Kiwango cha umbo kinahusu msamiati uliotumika kujenga sentensi kwa kuegemea mambo ya sarufi na leksika. Ni muhimu mtu kujua msamiati wa lugha na sheria zinazoongoza utungaji wa sentensi. Katika kiwango hiki, tumechunguza uteuzi wa msamiati katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili, kama vile uundaji wa maneno mapya, utohozi, mazida, inkisari na kadhalika. Tumechunguza sababu za mwimbaji kuteua msamiati fulani na ufaafu wa msamiati huo katika kazi yake.

Katika kiwango cha semantiki tumeangalia jinsi lugha iliyotumiwa na kuathiri maana kwa njia Fulani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili, na lugha hiyo inavyoathiri maana ya mwimbaji kwa hadhira. Tumerejelea baadhi ya tamathali za lugha zilizotumiwa na mwimbaji, na ufaafu wa tamathali hizo katika uwasilishaji wa ujumbe au maudhui kwa hadhira lengwa. Kwa mfano, mwimbaji ametumia tashibihii (ulinganishi kwa kutumia maneno kama 'kama') ili kusisitiza ujumbe wake, na vile vile kutia mnato au mvuto katika wimbo wake.

Katika kiwango cha utendaji, huwa kunachunguzwa jinsi lugha inavyotamkwa na kuandikwa. Hapa huchunguzwa jinsi lugha inavyotamkwa na waimbaji, hasa wakati wa utafiti wetu wa nyanjani, waimbaji au wahojiwa wanapotuambia nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Baadhi ya wataalamu wamefafanua dhana ya mtindo kama ifuatavyo.

Kwa mujibu wa Wamitila (2002), mtindo ni elementi ya kimsingi katika maana ya jumla ya kazi ya kifasihi. Mwandishi anapoanza kuandika huwa ana maswala anayoyawasilisha kwa wasomaji. Maswala hayo hayawezi kuwafikia wasomaji au kuwa na athari alizonuia mwandishi pasipo kuwako na njia ya kuyawasilishia. Njia hiyo kwa jumla ni mtindo. Hii ina maana kuwa hatuwezi kuupuuza mtindo kila tunapoiangalia dhamira. Anaendelea kueleza kuwa mtindo unaakisi njia ya mwandishi au msanii anayehusika na kuyatazama maswala fulani. Ni njia ya kuiwasilisha na kuifumbata tajriba yake, kuupanga na kuuwasilisha welewa au ung'amuzi wake, na kadhalika. Uchunguzi wa mtindo unahusisha mambo mengi kama: uteuzi wa msamiati, miundo ya sentensi, tamathali za usemi, ishara na uashiraji, jazanda pamoja na hata jinsi anavyoziakikifisha sentensi zake.

Kulingana na Madumulla (2009), kipengele cha lugha huipa fasihi ufasihi wake na kuitofautisha na sanaa nyingine, kama vile uchoraji, uchongaji, ujenzi na ususi. Mtindo unahusu matumizi ya tamathali za usemi kama vile tashbiha, sitiara, tashihisi, taashira, taniaba, misemo, nahau, methali, uchaguzi wa msamiati, miundo ya sentensi na kadhalika.

Mohamed (1995) anaeleza kuwa mtindo unahusu namna ya kuitumia lugha ili kuweza kufikia kwa ukamilifu, maana au ujumbe unaotaka kutolewa. Kulingana na Njogu na Chimera (1999) mtindo ni nyezo kuu ya kusanifu kazi nzima. Hii inamaanisha kuwa mtindo ndicho kipengele kinacholeta ujumi katika kazi yoyote ya kifasihi. Hali hii ndiyo inayoiwezesha matini ya kifasihi kuwa ya kusisimua na kumvutia msomaji.

Njogu na Wafula (2002), wanaeleza kwamba madhumuni ya msanii hayawezi kutenganishwa na jinsi msanii huyo anavyowasilisha kazi yake. Kadri mwanafasihi anavyowaza ndivyo vipengele mbalimbali vya kimtindo vinavyomjia. Wanaendelea kueleza kuwa kifasihi, mtindo huelezwa kwa kuanishwa na madhumuni ya msanii. Madhumuni ya dhamira na mtindo ni jinsi dhamira zinavyowasilishwa. Kauli hii inachukuliwa kwamba wazo kwanza huota katika fikra za mwanasanaa, kisha hutumia lugha inayofaa kulieleza wazo hilo.

Mbatiah (2001), anaeleza kuwa fani ni vipengele vya kimtindo na kisanaa vinavyojenga kiunzi cha kubebea ujumbe na maana mahususi. Naye msokile (1993) anasema kuwa fani ni umbo, ufundi au muundo wa kazi ya kisanaa. Senkore (1982), anaeleza fani kuwa ni vipengele vya kisanaa vya kazi ya fasihi vinavyojenga hususani muundo, mandhari, wahusika na lugha. Magara (2015) katika tasnifu yake ya uzamili anafafanua fani kuwa ni jumla ya mbinu, mtindo na nyenzo anazotumia mwandishi katika kuwasilisha maudhui yake na kuipa kazi yake umbo la ndani. Hii ni kauli ambayo imeungwa mkono na wataalamu mbalimbali ambao wameshikilia kuwa fani ni jumla ya viambajengo vya kazi ya fasihi vinavyotumiwa na msanii kupitisha ujumbe wake kwa hadhira. Kitsao (1975), katika tasnifu yake anaeleza kuwa mtindo unaweza kuangaliwa kama jinsi mwandishi au mtunzi anavyojieleza kwa kutumia lugha. Anaeleza kuwa ni kitambulisho cha mwandishi, yaani kila mwandishi hutumia lugha kivyake. Matumizi ya lugha yahasu uteuzi wa vipengele vya lugha kama vile msamiati, sentensi, alama za uakifishi, semi na kadhalika.

Kutokana na fafanuzi zinazotolewa na baadhi ya waandishi wa fasihi, ni dhahiri kuwa ni vipengele vya kimtindo na kisanaa vinavyojenga kiunzi cha kubebea maana mahususi, yaani ni zile mbinu ambazo msanii anatumia ili kufikisha au kuwasilisha ujumbe wake kwa hadhira lengwa. Ni wazi kuwa mtindo unaotumiwa na msanii mmoja ni tofauti kabisa na ule unaotumiwa na msanii mwingine. Hivyo basi maoni yetu ni kuwa kila msanii huwa na mbinu zake za uwasilishaji wa kazi yake ambazo ni tofauti na msanii mwingine, ingawa ujumbe wanaowasilisha huenda ukawa unalingana.

1.6.2 Nadharia ya Uhalisia

Nadharia ya uhalisia inapendekeza kazi ya fasihi iwasilishe maisha ya jamii katika mazingira ya kawaida. Mhalisia anaonyesha ukweli wa mambo katika jamii. Ukweli huo huonekana na kuthibitishwa pasi na taswira yoyote ile; ni uwasilishi wa mambo yanayoonekana wazi katika jamii.

Kwa mujibu wa Wamitila (2002), dhana ya 'uhalisia' hutumiwa kwa maana mbili kuu. Kwanza, kueleza tapo la kipindi maalum cha kihistoria katika fasihi za Ulaya. Pili, kueleza aina ya mtazamo au tapo la kifasihi ambako kazi za kifasihi zinachukuliwa kuwa zinazohifadhi au kuakisi sifa za kimsingi zinazohusishwa na uhalisia. Kwa kiasi kikubwa, kazi ambazo zinaangaliwa kama za kihalisia zinatarajiwa kuwa kama akisiko la hali halisi ya maisha katika jamii inayohusika. Dhana ya uhalisia husisitiza uwasilishaji wa maisha ya jamii kwa uamilifu na usahihi mkubwa. Mtazamo huu unatia mkazo kwenye uwasilishi wa mambo yanayoonekana katika jamii.

Msokile (1993) anaeleza tapo la uhalisia kama mtindo wa sanaa wa kuonyesha maisha kama yalivyo na kwamba mambo yaliyotokea katika ulimbwende ndiyo yaliyosababisha kuzuka kwa uhalisia. Anasema kuwa uhalisia ulianza mwaka 1820 B.K. Msingi wa nadharia hii ni kuwa sanaa inatarajiwa iseme ukweli, iwe aminifu na ionyeshe hali halisi ya mazingira. Anapendekeza ujenzi wa wahusika uwe na sura ile ile ya maisha ya kawaida kwani sanaa inafaa ieleze ukweli na iweze kueleweka. Hivyo basi, dhana ya uhalisia hutumiwa kuelezea aina ya mtazamo wa kifasihi unaochukulia kazi za kifasihi kama zinazoakisi sifa za kimsingi zinazohusishwa na uhalisia.

Mbatiah (2001) anafafanua uhalisia kama istilahi inayorejelea kimsingi mtindo wa uandishi unaojishughulisha na utoaji wa taswira halisi ya maisha ya kawaida katika jamii mahususi.

Wasanii walioshughulikia tapo hili waliamini kwamba ukweli uliweza kupatikana katika maisha pamoja na shughuli za kawaida za kila siku za binadamu, akiwa katika mazingira yake halisi ya kijamii. Kutokana na maelezo haya, tunaona kuwa nadharia ya uhalisia hujikita katika ukweli wa hali halisi ya maisha katika jamii mahususi.

Kulingana na Wafula na Njogu, (2007), katika mawanda ya fasihi, uhalisia ulitokana na matatizo yaliyokuwa yakiwakabili watu. Matatizo haya yaliwafanya wanasanaa kuutuhumu ulimbwende. Wanaendelea kusema kuwa matamano ya kilimbwende yalikuwa ya kinjozi zaidi yakilinganishwa na taabu zilizokuwa zikiwakabili watu. Walimbwende walijitungia mambo yasiyoweza kutimia. Waliishi ndotoni. Kuanzia mwaka wa 1800 na kuendelea mbele, wahakiki na watunzi walianza kuwadhihaki walimbwende. Gustav Flaubert, mmojawapo wa waanzilishi wa Uhalisia, alishikilia kwamba, “Mtu hufikiria kwa kichwa chake, hafikirii kwa moyo wake”. Flaubert alikuwa akilaani dhana iliyowaongoza walimbwende katika utungaji wao.

Kulingana na maoni ya Rene Wellek katika jarida la *Neophilologus*, akinukuliwa na Wafula na Njogu (2007), anasema kuwa dhana ya uhalisia ilianza kutumika kwa maana mpya kutokea takriban mnamo mwaka wa 1970. Katika mwaka huo, Emmanuel Kant, katika chapisho lake lilioitwa ‘*critique of judgement*’ alitumia istilahi za udhahania kamilifu kama kinyume cha uhalisia. Kufikia mwaka wa 1978, wahakiki kama vile Schiller walikuwa wakitumia maneno haya, yaani udhanifu (idealism) na uhalisia kuashiria kinyume. Kutokana na historia hii, dhana ya uhalisia imekuja kuhusishwa na miktadha miwili. Kwanza inatumiwa kama njia ya kutathmini hali au halia. Huu ni uhalisia wa maisha. Uhalisia wa kifasihi unaashiria uwezo wa kusawiri au kuelezea hali. Kwa mujibu wa Wafula na Njogu (2007), kuna baadhi ya mihimili ya uhalisi wa kijamii kama vile:-

- (i) Uhalisi wa kijamii huzingatia masilahi ya makabwela. Hawa ni mafukara wa ulimwengu wenye nia ya kuimarisha udikteta wa makabwela.
- (ii) Binadamu huonyeshwa kiuyakinifu. Wahusika ambao hutumiwa kama vipaza sauti vya watunzi hupuliziwa uhai mathalan wanadamu wa kawaida wanaoishi katika ulimwengu tunaofahamikiwa nao.

- (iii) Huonyesha matumaini ya juu ya kizazi cha binadamu. Hii inamaanisha kwamba mtu atakuwa mshindi au ni mshindi dhidi ya unyonyaji na unyanyasaji wa aina yoyote.
- (iv) Lugha inayotumika katika uhalisia wa kijamaa inaendeleza malengo na mapendekezo ya walio wengi katika jamii.

Kwa mujibu wa Hegel (1979), katika kitabu chake kinachoitwa *Introduction to Aesthetics*, alitumia neno uhalisia kumaanisha kazi ya sanaa iliyo na wahusika ambao matendo yao yanachochewa na hali ya kisaikolojia. Msingi mkubwa wa tapo hili ni usimulizi wa ‘kimuhakati’. Huu ni usimulizi ambao unasimulia matukio kama yanavyotokea katika ulimwengu halisi au kwa namna inavyokaribiana sana na hali iliyoko katika jamii. Mwandishi, kwa hivyo, anapaswa kuyaakisi maisha ya kijamii katika ngazi za kijamii, kiuchumi, kitamanduni na kisiasa. Msingi mkuu wa mawazo haya yanaendana na mawazo ya wanafalsafa kama Schelling, ambao wanachukulia kuwa mfanano kati ya jinsi mtu anavyoweza kuyakabili na kuyang’amua mambo , yaani urazini au ung’amuzi wa kibinafsi na uelezeaji wa kihaki. Sanaa inapaswa, kwa kiasi fulani kwenda zaidi ya uwasilishaji wa picha ya uhalisi tu. Wamitia (2003) anakubaliana na Mbatiah (2001) kuwa uhalisia unasawiri matukio ya kila siku katika jamii.

Uhalisia husisitiza uwasilishaji wa maisha ya jamii kwa uamilifu na usahihi mkubwa. Mtazamo huu unatia mkazo kwenye uwasilishi wa mambo ambayo yanaonekana katika jamii. Waandishi wanaoandika kwa msingi huu wanatarajiwa kutoa picha za wahusika, matukio na mandhari ambayo yanaoana kwa kiasi kikubwa na uhalisi wa jamii ya mwandishi anayehusika.

Kwa mujibu wa George Lukacs (1978), akinukuliwa na Wafula na Njogu (2007), uhalisia ndio lengo kuu la msanii au mwandishi. Mhakiki huyu anaamini kuwa mwandishi anasukumwa na nia ya kuusawiri uhalisi katika ukamilifu wake katika wakati fulani maalum wa kuandika kazi yake. Lukacs anaiona kazi ya msanii au mwandishi kama changamano na yenye ukamilifu fulani unaobadilika na wenye sheria au kanuni maalum.

Kulingana na Wafula na Njogu (2007), wahusika na wahakiki wengi waliotumia nadharia ya Uhalisia, waliamini ya kwamba dhima ya mwandishi ni kuonyesha ukweli jinsi ulivyo. Kulingana na wataalamu hao, mwandishi anapaswa kuitoa picha ya jamii bila kuidunisha na kuitia chuku. Dhana ya fasihi kuwa ‘ni kioo cha jamii’ ilitokana na uhalisia.

Kutokana na maelezo haya, tunaona kuwa nadharia ya uhalisia hujikita katika ukweli wa hali halisi ya maisha katika jamii mahususi. Utafiti wa kiuhalisia hutafiti jinsi mwandishi alivyofanikiwa kudhihirisha ukweli wa mambo kupitia kusawiriwa katika ukamilifu wake. Haya yana umuhimu katika utafiti wetu wa maudhui ya nyimbo za harusi, kwani harusi ni shughuli muhimu katika maisha ya binadamu.

Mbatiah (2001) anasema uhalisia ni tapo la uandishi lililozuka Ulaya katika karne ya kumi na nane na kusambaa katika mataifa mengine ya ulimwengu. Anaendelea kusema kuwa wasanii wa kiuhalisia walijishughulisha kutafuta na kuubainisha ukweli wa maisha ya kila siku ya mwanadamu. Hivyo basi maudhui ya nyimbo za harusi miongoni mwa Wameru na Waswahili husawiri jinsi maisha yalivyo katika mazingira halisi ya jamii.

Ntarangwi (2003) anasema nadharia hii humaanisha uwakilishi wa uhalisi wa mambo katika fasihi na ilizuka katika karne ya kumi na tisa hususan kupinga ulimbwende. Mwanauhalisia huamini kuwa ukweli unaozingatiwa ni ule unaweza kuonekana na kuthibitishwa kwa tajriba. Hivyo uhalisia huwa katika mambo yaliyopo ya matukio halisi kwa matokeo yanayoweza kuthibitika.

Imani ya mhalisia ni kwamba kazi ya fasihi yapaswa kuwaweka wanajamii husika katika ulimwengu wao wa kawaida, wa kweli na halisi. Mhakiki anayezingatia nadharia hii ya uhalisia hupembua namna mtunzi alivyodhihirisha uhalisi wa mambo kupitia maudhui aliyoyazingatia.

Kwa muhtasari, ifuatayo ndiyo mihimili ya nadharia ya uhalisia:-

- i) Kazi za fasihi zinachukuliwa kama zinazohifadhi au kuakisi sifa za kimsingi zinazohusishwa na uhalisia. Kazi hizi zinasawiri hali halisi ya maisha katika jamii husika.

- ii) Wahusika au mhusika hutenda kulingana na jinsi anavyochochewa na hali ya kisaikolojia aliyomo.
- iii) Uhalisia unatoa taswira halisi ya maisha katika jamii mahususi.
- iv) Ukweli unapatikana katika maisha pamoja na shughuli za kawaida za kila siku za binadamu akiwa katika mazingira yake halisi ya kijamii. Mazingira ni lazima yasawiriwe yalivyo bila kutilia chumvi.
- v) Kila kizazi kina uhalisia wake. Uhalisia katika kizazi kimoja unaweza kuwa tofauti katika kizazi kingine.

Kwa kuzingatia maelezo haya tunaona kuwa nadharia ya uhalisia hueleza ukweli wa hali halisi ya maisha ya jamii mahususi. Mtafiti hurejelea jinsi mwandishi alivyofanikiwa kudhihirisha ukweli wa mambo kupitia maswali yaliyopewa kipau mbele. Hivyo basi mtafiti huangalia jinsi ukweli ulivyobainishwa katika lengo la mwandishi ili kufanikisha mawasiliano katika mazingira fulani mahususi.

Katika utafiti wetu, nadharia ya uhalisia imetatufaa sana katika kuwasilisha ukweli na uhalisi wa ndoa na harusi katika jamii za Wameru na Waswahili, kwani ndoa ni kiperu muhimu sana katika maisha ya mwanadamu. Nadharia ya uhalisia inaeleza kuwa mwandishi anapaswa kuitoa picha ya jamii bila kuidunisha wala kutia chuku. Pia mwandishi anafaa kuyaakisi maisha ya jamii katika ngazi ya kijamii, kiuchumi, kitamaduni na kisiasa, jambo ambalo limeangaziwa katika utafiti wetu, kwani harusi ni shughuli ya kitamaduni na vilevile kijamii.

1.7 Yaliyoandikwa Kuhusu Somo la Utafiti

Nyimbo ni njia asilia na ya jadi ya kutolea mawazo yenye kina na hisia kubwa, na pia huleta mvuto wa kisanaa na kuufanya ujumbe uwe na msisitizo. Katika utamaduni wa Kiafrika ,nyimbo zilipamba sherehe na tamasha mbalimbali. Nyimbo hizi ni zao la binadamu pamoja na hisia zake na hivyo huzingatia miktadha mbalimbali. Baadhi ya wasomi wameandika mengi kuhusu mada hii.

1.7.1 Yaliyoandikwa Kuhusu Nyimbo kwa Jumla

Kwa mujibu wa Mulokozi (1996), kuna nyimbo za kazi, za harusi, jando na unyago, ibada na matambiko, maombolezi na nyinginezo. Nyimbo hufungamana na muktadha fulani. Tumetofautiana na kazi yake kwa kuwa utafiti wetu imejikita katika

uchambuzi linganishi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili, bali si aina zote za nyimbo. Kazi hii imetusaidia kupata uelewa wa nyimbo kwa jumla, hasa maudhui ya nyimbo za harusi.

Kirubi (2007), amefanya uchambuzi wa nyimbo kwa jumla, akizingatia muundo wa nyimbo, aina mbalimbali za nyimbo na majukumu ya nyimbo. Kazi hii imetusaidia katika utafiti wetu wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi hasa katika uchambuzi linganishi wa maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

Wamitila (2003), anasema kuwa nyimbo ni muhimu kwa kuwa zinamwezesha mwimbaji kueleza hisia zinazoambatana na hisia za huzuni, furaha na kadhalika. Nyimbo huburudisha na hutumbuiza watu teule na hufanikisha upataji wa maarifa mbalimbali miongoni mwa hadhira lengwa. Huwafahamisha watu kutenda mambo fulani au kutotenda mengine. Nyimbo huwasilisha hisia nzito na nyeti mtu alizonazo kama vile mapenzi. Kazi hii ni tofauti na yetu kwani tumeshughulikia uchambuzi linganishi wa fani na maudhui katika nyimbo za Kimeru na za Kiswahili. Hata hivyo, kazi hii imetufaa katika uchambuzi wa maudhui ya nyimbo na kuwasilisha hisia nzito kama vile mapenzi kati ya maarusi.

Mbiti (1975), anasema kwamba nyimbo, methali, hekaya na hadithi zinapatikana katika jamii nyingi za Kiafrika. Fani hizi huwa zinatokea katika kipindi maalum na huwa na ujumbe unaobainika katika kipindi hicho. Maoni ya Mbiti yanatunufaisha katika utafiti wetu kwa kuwa yanafafanua kuwa nyimbo hutokea katika kipindi fulani maalum. Mbiti alishughulikia utanzu wa methali, hadithi na hekaya. Utafiti wake unatofautiana na wetu ambao unahusu uchambuzi linganishi wa nyimbo za harusi kwa jamii za Wameru na Waswahili.

Mulokozi (1996), anaelezea kuwa nyimbo hutumiwa kuburudisha watu katika sherehe au wakati wa mapumziko, kuonya, kufunza na kutia hamasa wakati wa vita. Aligawanya nyimbo hizi katika tumbuizo, chapuo, na tendi au tenzi. Alitazama nyimbo zilizoimbwa katika kila mojawapo ya tanzu tatu, na maudhui ya nyimbo hizo kwa hadhira. Maelezo ya Mulokozi yametofautiana na utafiti wetu kwani ametoa maelezo ya nyimbo kwa jumla, ilhali utafiti wetu umejikita katika fani na maudhui ya nyimbo za harusi miongoni mwa jamii za Wameru na Waswahili.

Finnegan (1970), kwenye utafiti wa fasihi simulizi katika Afrika amebainisha kuwa nyimbo huimbwa wakati wa kazi mbalimbali na wakati wa sherehe mbalimbali kama vile harusi, uwindaji na kadhalika. Kazi yake imetufaa katika kubainisha nyakati mbalimbali ambazo nyimbo huimbwa. Hata hivyo, kazi yake inatofautiana na utafiti wetu kwani tumejikita katika fani na maudhui ya nyimbo za harusi miongoni mwa jamii za Wameru na Waswahili.

Freuchen (1962), akinukuliwa na Finnegan (1970), katika kufafanua maelezo ya nyimbo anasema ni mawazo yanayoimbwa na watu baada ya kusukumwa na nguvu maalum kama vile furaha, hofu, uchaguzi, utulivu na kadhalika. Msukumo huu uliwapelekea watu kutoa hisia zao kwa kutunga nyimbo mbalimbali.

Senkoro (1987), alichunguza na kuona kuwa chimbuko la nyimbo lilikuwa ni kazi. Wimbo ulimwondolea mtu uchovu na kumpa nguvu ya kufanya kazi. Wimbo ulitumika kuwahamasisha wanajamii kuungana na kufanya kazi kwa ushirikiano. Alitoa maelezo kuhusu umuhimu wa nyimbo katika jamii, tofauti na utafiti wetu unaohusu fani na maudhui ya nyimbo za harusi miongoni mwa Wameru na Waswahili.

Sunkuli na Miruka (1990), wakinukuliwa na Mulokozi (1996), wameelezea kuhusu nyimbo za nyiso na wanasema kuwa kusudi la nyimbo hizi ni kuhamasisha waliopashwa tohara kuhusu majukumu yao mapya ya utu uzima, kuwadhihaki waoga, kuwahimiza kuvumilia maumivu ya kimwili, kuuaga utoto na kusisitiza dhima ya utu uzima inayowakabili mabarobaro. Mada yao ni tofauti na yetu kwani wanashughulikia madhumuni ya nyimbo za nyiso kwa ujumla wake, na sisi tumeshughulikia fani na maudhui ya nyimbo za harusi kwa jamii za Wameru na Waswahili.

Beja (2002), amefanya uchambuzi wa nyimbo za matanga katika jamii ya Wagiriana, ambapo ameshughulikia maudhui. Kazi hii inatusaidia katika kuchambua maudhui ya nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili, hasa za harusi. Hata hivyo kazi ya Beja inatofautiana na utafiti wetu kwani yeye amechambua nyimbo za matanga katika jamii ya Wagiriana, huku utafiti wetu ukishughulikia uchambuzi linganishi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi katika jamii za Wameru na Waswahili.

Mwai (1997), alitafiti kuhusu nguvu za nyimbo kwa wanawake Waswahili. Alibaini kwamba ingawa wanaume wa jamii ya Waswahili wana uwezo uliokithiri katika ndoa, wanawake wamebuni njia zao za kuelezea hisia zao kama vile maumivu na mateso kupitia kwa nyimbo. Hisia hizi hudhihirika kupitia kwa maudhui katika nyimbo hizi. Kazi hii imetufaa sana kwani inashughulikia upitishaji wa hisia za mapenzi katika nyimbo za ndoa na vile hisia hizi hujenga maudhui katika nyimbo hizi, nasi tumeshughulikia fani na maudhui ya nyimbo za harusi miongoni mwa jamii za Wameru na Waswahili, hasa tulipokuwa tukibainisha maudhui.

Mboti (2012), akimnukuu King'ei (1992) ambaye ameshughulikia lugha, utamaduni na mawasaliano katika nyimbo za taarabu nchini Kenya kati ya mwaka 1963-1990 ni kazi ambayo imetufaa na kutupa mwelekeo kuhusu vipengele vya lugha na tamathali za usemi katika utafiti wetu wa fani na maudhui katika nyimbo za harusi miongoni mwa jamii ya Waweru na Waswahili. Mboti alifanya utafiti uliohusu mtindo katika nyimbo za michezo ya watoto wa darasa la kwanza, katika tarafa ya Starehe, katika kaunti ya Nairobi.

Kineene wa Mutiso (1985), katika tasnifu yake ya uzamili, ameshughulikia maudhui ya hurafa na uyakinifu katika utenzi wa Hamziyya. Kazi yake imetufaa katika uchambuzi wa fani kwani tumeweza kutathmini jinsi alivyohakiki lugha, hivyo basi ametupa mwelekeo wa jinsi ya kushughulikia kipengele hicho.

Wanjala (1990:91) anasema kuwa, “Nyimbo hutekeleza jukumu maalum katika jamii ya Kiafrika kwa kukuza utangamano miongoni mwa watu”. Kazi hii ni tofauti na utafiti wetu wa fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Wameru na Waswahili, hivyo basi nyimbo zina maudhui mengi bali na kukuza utangamano miongoni mwa watu.

1.7.2. Yaliyoandikwa Kuhusu Nyimbo za Harusi

Mjomba, (2011), ameshughulikia nadharia ya upole katika kuokoa nyuso za maarusi. Katika uchambuzi wake wa Nyimbo za harusi za Wadawida. Tumeweza kupata ujumbe fiche ambao hautolewi kwa maelezo ya moja kwa moja, hivyo basi, kazi yake imetusaidia katika uchambuzi wa fani katika nyimbo za harusi. Hata hivyo kazi yake ni tofauti na utafiti wetu kwani tumejikita katika uchambuzi linganisha wa fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

Timammy (2002), ameshughulikia nyimbo za harusi za jamii ya Waswahili. Katika kazi yake, Timammy ameshughulikia shughuli za harusi ya Waswahili, posa, uchaguzi wa mchumba, fungate na mengineyo na kasha kuzichambua nyimbo kimtindo. Kazi hii imetusaidia pakubwa katika uchambuzi wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi za Waswahili wa Mombasa. Hata hivyo, kazi ya Timammy imetofautiana na utafiti wetu kwani yeye anashughulikia nyimbo za harusi za jamii ya Waswahili, lakini sisi tumejikita katika uchambuzi linganishi wa fani na maudhui katika jamii za Wameru na Waswahili.

Ngome (2014), Ameshughulikia maudhui na majukumu ya bwana na bibi harusi. Kazi hii imetusaidia sana katika uchambuzi wetu wa maudhui ya nyimbo ya harusi katika jamii ya Waswahili, na pia kuangazia tofauti ya kimaudhui na majukumu katika jamii lengwa. Hata hivyo, kazi yake inatofautiana na utafiti wetu kwani tumeshughulikia uchambuzi linganishi wa fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

Kinoti (2008), ameshughulikia nyimbo kwa jumla katika sura ya tano. Amerejelea nyimbo za mapenzi na nyimbo za harusi na kutolea mifano ya nyimbo hizo, hasa katika jamii ya Wameru. Kazi hii imetufaa sana, hasa katika utafiti wetu wa fani na maudhui ya nyimbo za harusi kwa jamii ya Wameru, ambapo tumeangazia utafiti wake wa maudhui ya nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Hata, hivyo, kazi yake inatofautiana na utafiti wetu kwani tumeshughulikia uchambuzi linganishi wa fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

Ngure (2003), ameeleza kuwa nyimbo za harusi huimbwa wakati wa furaha katika jamii nyingi, lakini zipo nyimbo pia zinazoimbwa kuelezea masikitiko ya kuondoka kwa binti alikozoea na kwenda asikokujua. Kazi yake imetufaa sana kwani amerejelea kigezo cha kubainisha nyimbo zinazotumiwa katika kumuaga binti, ambacho pia ni kipengele muhimu katika utafiti wetu wa maudhui ya nyimbo za harusi katika jamii ya Wameru na Waswahili.

1.8. Mbinu za Utafiti

Tumetumia mbinu kadhaa za utafiti katika kuutekeleza utafiti wetu

1.8.1 Utafiti Maktabani

Tumetumia vitabu na makala mbalimbali yaliyopatikana katika maktaba. Pia tumetumia baadhi ya tasnifu ambazo ziliandikwa na wasomi mbalimbali wa uzamili na uzamifu katika vyuo, kama vile, Chuo Kikuu cha Nairobi, Kenyatta na Chuo Kikuu cha Kimethodisti, kilichoko mjini Meru. Tumesoma makala ya mtandao yanayotoa maelezo kuhusu fasihi simulizi, hasa utanzu wa nyimbo, ili kupata mwanga zaidi. Tumesoma kazi mbalimbali ambazo zimeandikwa kuhusu nadharia ya uhalisia na pia nadharia ya umitindo kwa lengo la kutupa uelewa zaidi kuhusu nadharia hizi, kwani ni nguzo kuu katika uchambuzi linganishi wa fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Wameru na za Waswahili.

1.8.2. Utafiti wa Nyanjani.

Tumehudhuria sherehe za harusi za Wameru na kushuhudia jinsi wanavyotayarisha harusi zao, na utaratibu wa ndoa kwa jumla. Tumepata fursa ya kusikiliza nyimbo za harusi ambazo huimbwa kwa minajili ya kuelekeza, kuonya na kukanya, kupongeza na kuhimiza maarusi kuheshimu ndoa yao. Tumetumia vinasa sauti na simu za rununu katika kurekodi nyimbo hizo, hatimaye tuliandika, kisha kuzifanyia tafsiri katika lugha ya Kiswahili, ili kuweza kuchunguza fani na maudhui yaliyomo.

1.8.3. Mahojiano.

Tumetumia mahojiano ya ana kwa ana na watu wenye tajriba ili tupate maarifa kutoka kwao. Tulikuwa tumeandaa maswali tuliyoyauliza katika mahojiano. Tuliteua watu wachache ambao walifaa katika kupata maelezo kuhusu jamii ya Wameru na vile vile ya Waswahili. Watu hawa walikuwa makundi mawili, ambao ni vijana walioeleza kuhusu mipango yote ya harusi katika kipindi hiki, na kundi la wazee ambao pia walitueleza utaratibu wa mipango ya harusi ya wakati wao. Uteuzi wa watu hawa umezingatia weledi wao katika maswala ya nyimbo za harusi katika jamii husika. Maelezo na majibu tuliyopata yalihifadhiwa katika kanda za kunasa sauti, na pia simu za rununu. Tuliyaandika maelezo mengine moja kwa moja. Mahojiano ambayo hayakufanywa ana kwa ana yamefanywa kwa njia ya simu au mtandao. Uchanganuzi wa data tuliyokusanya ulifanywa kulingana na malengo ya utafiti na mihimili ya nadharia ya uhalisia na mtazamo wa umitindo wa Leech (1969).

SURA YA PILI

MAUDHUI KATIKA NYIMBO ZA HARUSI ZA KIMERU NA KISWAHILI

2.0 Utangulizi

Katika sura hii tumeshughulikia maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Harusi ndiyo sherehe kuu na kilele cha shughuli nzima ya ndoa katika baadhi ya jamii za Kiafrika. Shughuli nyinginezo zinahusu uchumba au posa na mahari. Kwa mujibu wa Nyaga (1986), harusi ya Wameru ilihusu vipengele vitatu muhimu, navyo ni uchumba au posa, mahari na harusi. Kulingana na Timammy (2002), harusi ni sherehe muhimu sana hasa kwa Waswahili wa Mombasa. Shughuli ya harusi ilifungamanishwa na sherehe mbalimbali kama vile kupeleka mahari na begi (posa), kueka goma, kutia chooni, kupiga kilemba au kupokea bwana harusi, kung'ara, ushinzi, kupamba, kuosha moo na fungate. Kila sherehe ilikuwa na umuhimu wake kulingana na mila za Waswahili. Hali kadhalika, kila sherehe iliambatana na nyimbo zake maalumu. Hata hivyo, sherehe za kisasa ni tofauti na zile za kitamaduni kutegemea mabadiliko yanayosababishwa na usasa kama vile mabadiliko ya kiuchumi, elimu, ajira na maisha ya mijini.

2.1 Dhana ya Maudhui

Kwa mujibu wa Njogu na Chimera (1999), maudhui ni ujumbe wa jumla kuhusu matukio, kitu, wahusika au hali ya maisha kama yanavyojitokeza katika kazi ya fasihi, iwe riwaya, tamthilia, shairi au wimbo. Maudhui ni sehemu ya maana na huingiliana na mada. Ni katika maingiliano baina ya mada na maudhui ambapo ukweli uliokusudiwa na mwandishi hujitokeza.

Wamitilia (2002), alieleza kuwa maudhui ni jumla ya maswala na mambo yanayozungumziwa katika kazi ya kifasihi. Katika kuikuza dhamira yake, mwandishi anayaibusha na kuyagusia maswala mengine. Haya ndiyo yanayoitwa maudhui.

Wamitila (2008), anasema kuwa dhana hizi hazipaswi kutenganishwa. Anaendelea kusema kuwa maudhui hayawezi kumfikia msomaji bila ya kuwepo kwa fani, amabayo ni njia kuu ya kuwasilisha maudhui hayo. Katika kitabu chake kingine fani na maudhui ni dhana zinazochangiana na kukamilishana, na hivyo basi, si rahisi

kuzitenganisha katika uhakiki wa kazi ya fasihi. Maudhui hurejelea vipengele mbalimbali kama vile dhamira, ujumbe, mtazamo, msimamo au mwonoulimwengu, falsafa, itikadi na kadhalika.

Kulingana na Mohamed (1995), anaeleza kuwa kazi yoyote ya fasihi ni sharti iwe na sehemu mbili, fani na maudhui. Anasema kuwa maudhui ni jumla ya mambo yanayohusiana na yale mwandishi anakusudia kuyaeleza, na fani ni mbinu ambazo zinatumiwa katika lugha ili kuyaeleza maudhui na ni stilahi ambazo haziwezi kutenganishwa. Kila siku, fani na maudhui huenda pamoja, kimoja kikisaidia kingine. Fani inayoibuka katika kazi fulani hutegemea maudhui na mwandishi mwenyewe. Katika hali hii, maudhui huongoza fani, yaani fani itakayotumika katika kazi fulani inategemea jinsi ilivyojengwa na mwandishi kwa kuongozwa na matakwa ya maudhui. Upatanisho wa fani na maudhui hivyo basi utapimwa kwa jinsi mwandishi anavyoitumia fani yake kuwasilisha maudhui yake na kulifikia lengo la kuburudisha, kuelimisha au kuonya na kadhalika.

Nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili zilikusudiwa kuwasilisha maudhui kama vile: kutoa mawaidha ya unyumba kwa maarusi wapya; matarajio ya jamii na majukumu ya maarusi; kuonyesha furaha, huzuni au masikitiko kwa upande wa jamii ya bibi harusi baada ya kuachwa na mwanao, anayetwaliwa ugenini; kumhimiza bwana, kuwatayarisha maarusi kwa maisha ya ndoa; kuwasifu maarusi kwa uvumilivu katika ujana wao na kuwashauri dhidi ya changamoto watakazokumbana nazo na jinsi ya kuziepuka na pia kuwasifu wazazi wa maarusi kwa malezi bora kwa wanao wao.

Katika utafiti wetu wa uchambuzi linganishi wa maudhui katika nyimbo za Kimeru na Kiswahili, tumezingatia nadharia ya uhalisia, ambayo inapendekeza kazi ya fasihi iwasilishe maisha ya jamii katika mazingira ya kawaida na kwamba mhalisia anaonyesha ukweli wa mambo katika jamii. Ukweli huo huonekana na kuthibitishwa pasi na tashwishi yoyote ile. Ni uwasilishi wa mambo ambayo yanaonekana wazi katika jamii. Kama tulivyogusia katika utangulizi hapo juu, harusi ndiyo sherehe kuu na kilele cha shughuli nzima ya ndoa katika baadhi ya jamii za Kiafrika. Shughuli ya harusi na ndoa kwa jumla huwasilisha ukweli wa jinsi mambo yalivyo katika jamii.

Katika sura ya kwanza ya utafiti wetu, baadhi ya wataalamu wamefafanua nadharia ya uhalisia, akiwemo Mbatiah (2001), anayefafanua uhalisia kama istilahi inayorejelea kimsingi mtindo wa uandishi unaojishughulisha na utoaji wa taswira halisi ya maisha ya kawaida katika jamii mahususi. Harusi ni shughuli ya kawaida na hutekelezwa katika hali halisi ya maisha ya wanajamii.

2.2. Maudhui ya Nyimbo za Harusi za Kimeru

Nyimbo za harusi zinaweza kuimbwa kabla ya harusi, wakati wa harusi au baada ya maarusi kufunga ndoa. Nyimbo hizi hubeba malengo au maudhui mbalimbali. Shughuli mbalimbali za harusi hufungamanishwa na nyimbo tofauti tofauti katika harusi miongoni mwa jamii ya Wameru.

2.2.1. Kupongeza / Kusifu Maarusi

Kuna nyimbo za harusi zinazoimbwa kwa kusudi la kuwapongeza au kuwasifu maarusi, kwa mfano, kwa tabia zao na maadili bora hadi wakati wa kuoana.

Mfano katika wimbo:-

**ii ui kaana ni keega gatuma
thiora kithioro ii ii nikamenyairwe x 2
ii ui kaana ni keega gatuma
thiora kithiora ii ui nikarombairwe x 2**

Tafsiri

Mtoto ni mzuri, aliyeniwezesha
kusafiri mabonde na milima paka huku x 2
Aombewe / atunzwe vyema x 2

Wimbo huu unaimbwa kwa ajili ya kuonyesha uzuri wa kuwa na mtoto kwani atakapolewa, atakuwezesha kufunga safari kwenda katika sehemu ambazo hujawahi kufika hapo awali. Wimbo huu pia huwahimiza wazazi kuwatunza na kuwalea wanao vyema, kwani watoto hao watawafaa sana katika siku zao za usoni.

**Mwana ni wa Ncurubi
ii ii kana ni keega gatuma thiora
kithioro
ii ui nikamenyairwe
Ncurubi iretire mwerine
Ireja na “mobile” twaragia Amerika.
ii kana ni keega gatuma
thiora kithioro
ii ui nikarombairwe.**

Tafsiri

**Mwana ni wa rika la “Ncurubi”
ii ui mtoto ni mzuri, atunzwe vyema
“Ncurubi” ilienda mwezini
Ikaja na rununu ili tuweza
kuwasiliana hadi Marekani
ii ui mtoto ni mzuri, aombewe**

Wimbo huu pia unawapongeza maarusi kwa kuwa wao ni wana wa rika la kisasa linalotumia simu za mkono (rununu), kinyume na wana wa rika za hapo awali ambao wamezeeka na mambo yao kupitwa na wakati. Maarusi wanatarajiwa kuwa na maendeleo mengi maishani mwao kiuchumi, kijamii na kimaadili na pia kielimu na siasa.

Wimbo huu pia unawapongeza wazazi wa maarusi kwa kuwalea wana wao vyema:-

2.2.2. Ushauri na Mawaidha kwa Maarusi

Kuna nyimbo za Kimeru zilizoimbwa katika sherehe ya harusi ili kuwashauri na kuwapa maarusi mawaidha katika maisha yao mapya ya ndoa.

Mfano:-

Kiongozi	:	Garura Mithii.....
Wote	:	Ayia garura mithiire
Kiongozi	:	Ndiunga ya aari
Wote	:	Ayia tigana nayo
Kiongozi	:	Cia eekuru
Wote	:	Ayia ni thaa ikumi
Kiongozi	:	Ng’ombe iri nja
Wote	:	Ayia nigwe mukami
Kiongozi	:	Mukuru uri nja
Wote	:	Ayia nigwe murugiri

Tafsiri

Kiongozi	:	Badilisha miene.....
Wote	:	Ayia badilisha mienendo
Kiongozi	:	Nyendo za wasichana
Wote	:	Ayia achana nazo
Kiongozi	:	Za akina mama (Kurudi nyumbani)

Wote : Ni saa kumi
Kiongozi : Ng’ombe aliye humu
Wote : Ayia ndiwe wa kukamua
Kiongozi : Bwana aliye humu
Wote : Ayia ndiye wa kumpikia

Katika wimbo huu, mashauri na mawaidha yanaelekezwa kwa bibi harusi. Anashauriwa kwamba mienendo aliyokuwa nayo kabla ya kuolewa na ushirikiano wake na wasichana ufikishwe mwisho, abadilishe na kuiga mienendo ya akina mama. Anaonywa kuwa saa ya akina mama kurejea nymbani ni saa kumi ili waweze kutekeleza majukumu ya nyumbani kama vile kukamua ng’ombe na kuwapikia mume na watoto. Ushauri na mawaidha mengine pia yaliwasilishwa kwa maarusi.

Katika wimbo **Gikubwa kiatho**, bibi harusi anashauriwa kuwa na heshima kwa wazazi wa mumewe . Anapomwona mama mkwe, alitarajiwa kumwita ‘mama’ na vile vile baba mkwe anapaswa kumwita ‘baba’.

Bwana harusi naye anashauriwa kuwaheshimu wazazi wa mke wake na kuwatembelea mara kwa mara, kwani wao pia ni wazazi wake.

Kiongozi : Wona ng’ina wa nthaka mwitage mami
Wote : Gikubwa ii gikubwa kiatho

Kiongozi : Onagwe mugurani utigatire kwaba
Wote : Mwari Gikubwa ii Gikubwa kiatho

Tafsiri

**Kiongozi : Bibi harusi ukimwona mama mkwe umwite
mama imefana ee**
Wote : Imefana harusi
**Kiongozi : Na wewe bwana harusi usisite
Kutembelea wazazi wakwe**
Wote : Imefana harusi.

Wimbo huu unaendelea kumshauri bibi harusi kuwa ndiye atakayefua nguo za mumewe. Bwana harusi naye anafahamishwa kuwa amempata mpishi na mchungaji wa ng'ombe wake, hivyo basi anatarajiwa kumpenda na kumtunza vizuri. Mama mkwe naye anafahamishwa kuwa atapikiwa chai ya "Ovatini" na "milo" na bibi harusi. Ushauri huu unaegemea katika nadharia ya uhalisia ambayo inahimiza usawiri wa hali ya maisha ya kawaida. Katika jamii ya Waweru, bibi anatarajiwa kuwajibika na kutekeleza baadhi ya majukumu. Haya ni mambo ya kawaida katika jamii.

Kiongozi	:	Na nguo cia muthaka nigwe Ukauragi giikubwa ii
Wote	:	Giikubwa kiatho
Kiongozi	:	Ukwona murugi, mutwiri wa ng'ombe Giikubwa ii
Wote	:	Giikubwa kiatho
Kiongozi	:	Na kinya gwe ngino nthaka Ukanyua obatini ya milo
Wote	:	Giikubwa kiatho
Kiongozi	:	Urugiri ni muko mutana giikubwa
Wote	:	Giikubwa kiatho

Tafsiri

Kiongozi	:	Ndiwe utafua nguo za mumeo
Wote	:	Imefana ee
Kiongozi	:	Umepata mpishi na mchungaji ng'ombe wamefana ee
Wote	:	wamefana ee
Kiongozi	:	Mama mkwe atapikiwa Chai ya "Ovatin na milo"
Wote	:	Imefana ee

Nyimbo hizi za kuelekeza au kutoa ushauri ziliimbwa na akina mama ambao walinuia kumweleza bibi harusi baadhi ya majukumu atakayotarajiwa kuzingatia katika ndoa

yake. Ushauri wa bwana harusi pia ulitajwa. Hivyo basi, ushauri na mawaidha kwa maarusi yalitolewa katika kila nyanja ya maisha yao. Ushauri huu uliwawezesha maarusi kufikia ufanisi wa hali ya juu katika maisha yao ya ndoa.

Ushauri na mawaidha kwa maarusi lilikuwa ni jambo lililotiliwa maanani sana katika jamii ya Wameru. Siku ya harusi ilipowadia, mamake bibi harusi aliwaandalia sherehe kina mama wa rika lake nyumbani kwake ili wampe mawaidha binti yake. Baadhi ya mawaidha yaliyopendekezwa ni kama vile:-

- ❖ Kuwatii na kuwaheshimu wazazi wakwe
- ❖ Kumtii mumewe na kumheshimu sana
- ❖ Kuweka siri mambo ya kinyumbani
- ❖ Kutulia nyumbani kwake na kutekeleza majukumu ya mke nyumbani ipasavyo
- ❖ Kutomchapa mtoto machoni mwa somoye.

Mamake bibi harusi pia alimpa mawaidha bintiye. Alimhimiza kila asubuhi ambariki mumewe alipotoka kwenda katika shughuli zake, na daima dawamu asidhubutu kumtusi au kunung'unika juu ya mumewe. Alimkumbusha jukumu lake la kuwatunza na kuwaheshimu wazazi wa mumewe, kwa mfano kuwapelekea vyakula. Vile vile, alimwambia bintiye kuhusu kuwaheshimu watu wote wa jamii ya mumewe. Bibi harusi pia alikanywa dhidi ya kushiriki ngono nje ya ndoa. Msichana alitarajiwa kutunza ubikira wake hadi siku ya harusi. Msichana ambaye alivunja ubikira wake alichukuliwa kuwa mke mkware, na hakuolewa kwa sherehe za harusi. Pia aliweza tu kuolewa kama mke wa pili au wa tatu na mtu au mume asiyeheshimika katika jamii.

2.2.3. Kufana kwa Harusi

Kwa mujibu wa Kinoti (2008), kilele cha harusi ya Wameru ni wimbo mashuhuri wa kushangilia na kusherehekea harusi ya kufana sana. Wimbo huu huimbwa na akina mama na pia akina baba baada ya kuridhishwa na sherehe. Iwapo wimbo huu hauimbwi, hii ni ishara kwamba mambo ni mabaya.

Mfano:

Kiongozi	:	Giikubua ii ii
Wote	:	Gikubua ii Gikubua kiatho
Kiongozi	:	Kiatho kia mwanetu gikubua ii
Wote	:	Gikubua ii Gikubua ii Gikubua kiatho
Kiongozi	:	Muiki twinawe giikubua ii ii
Wote	:	Giikubua ii ii Gikubua ii Gikubua kiatho

Tafsiri

Kiongozi	:	Imefana ee
Wote	:	Imefana harusi
Kiongozi	:	Imefana ee
Wote	:	Imefana sherehe
Kiongozi	:	Sherehe ya mwanetu imefana ee
Wote	:	Imefana ee
Kiongozi	:	Tunaye bibi harusi ee
Wote	:	Imefana ee

Wimbo huu ulikusudiwa kudhihirisha ufanisi wa sherehe ya harusi na kwamba akina mama walifurahia kuwa na bibi harusi miongoni mwao. Wimbo huu uliimbwa na watu wote waliohudhuria sherehe ya harusi, wake kwa waume, wote wakiwa wameketi.

2.2.4. Kuomba Msamaha

Siku ya harusi inapowadia, wazazi na jamii ya upande wa mvulana huandamana hadi nyumbani kwa msichana au bibi harusi ili kuomba kupewa bibi harusi ili wampeleke kanisani kwa ibada takatifu la ndoa. Iwapo wazazi wa bwana harusi walichelewa kufika kwa boma la wazazi wa bibi harusi, wanatarajiwa kuomba msamaha kwa unyenyekevu ili wasiwaudhi wazazi wa bibi harusi. Wimbo wa kuomba msamaha uliimbwa na jamii ya bwana harusi pindi tu walipowasili nyumbani kwa bibi harusi:-

**Mbirira muthoni ntigucereri
Ni mbotiki ngwikaira ibungo**

**Mpumite kuraja tigucereri
Mucii jwa muthoni ntigucereri**

Tafsiri

**Waambie shemeji wetu kuwa
hatujachelewa kwa ubaya
Ni nguo za “Boutique” (Jumba la kuuzia nguo)
tulikuwa tukishonelea vifungo.**

**Waambie shemeji wetu kuwa
Hatujachelewa kwa ubaya
bali tumetoka mbali sana.**

Wimbo huu uliimbwa na wazazi wa bwana harusi ili kuomba msamaha kwa kufika nyumbani kwa akina bibi harusi wakiwa wamechelewa. Wimbo unaelezea kuwa kuchelewa kwao kulisababishwa na shughuli ya kushonelea vifungo kwenye nguo zao mpya za harusi (‘ za Boutique’). Wanaendelea kukiri na kuungama kuwa kutoka kwao hadi kwa wazazi wa bibi harusi ni mbali, hivyo basi hawakuwa na budi kuchelewa.

Wimbo huu unanua kuonyesha kwamba wazazi wa bwana harusi walipaswa kuwaheshimu wazazi wa bibi harusi, hasa kwa kuwapa bibi harusi, hivyo basi hawakutarajiwa kukosa heshima kwa vyovyote vile. Pindi walipowasili, walitarajiwa kuomba msamaha kwa unyenyekevu. Wakati mwingine, na kulingana na hasira ya wazazi na jamii ya bibi harusi, wazazi wa bwana harusi walilazimika kutoa faini au pesa kiasi fulani kama kitulizo kwa wazazi wa bibi harusi. Hata hivyo, kusutana kwa familia zote mbili lilikuwa ni jambo la kimzaha tu bali si kukasirikiana.

2.2.5. Kutahadharisha

Nyimbo za harusi huimbwa kwa kusudi la kutahadharisha au kukanya dhidi ya kutekeleza vitendo visivyofaa. Wimbo unaweza kuwatahadharisha maarusi, wazazi wa pande zote mbili, wasimamizi wa harusi au marafiki wa maarusi dhidi ya matendo yasiyofaa. Wimbo ufuatao ni mfano wa tahadhari kwa wazazi wa bwana harusi.

Kiongozi : Mwana ti mbetiri atuura ngarine

Wote : Mwana ti mbetiri atuura ngarine

Kiongozi : Mwana ti ncaabi arara gwakirua

Wote : Mwana ti ncaabi arara gwakirua.

Kiongozi : Mwana ti mwere atindua maegone

Wote : Mwana ti mwere atindua maegone.

Tafsiri

Kiongozi : Mtoto sio betri aishi kwa gari

Mtoto sio maharagwe apikwe usiku kucha.

Mtoto si mawele ashinde kwenye kinyua kutafunwa

Wimbo huu unaimbwa baada ya maarusi kuwasili nyumbani kwa bwana harusi katika hatua ya kuwatoa maarusi kwenye gari. Wimbo huu hukusudiwa kumharakisha babake au kaka zake bwana harusi ili watoe zawadi ya kumkaribisha bibi harusi. Zawadi hii huwa ni ng'ombe jike. Babake bwana harusi anatahadharishwa kuwa amtoe bibi harusi haraka kutoka kwa gari, kwani mtoto sio betri ya gari iishiyo kwenye gari, mtoto si maharagwe yanayotiwa motoni usiku kucha wala mtoto si mawele ashinde kwenye meno akitafunwa

2.2.6. Kumkaribisha Bibi Harusi Nyumbani

Kuna nyimbo za harusi ambazo husheheni maudhui ya kumkaribisha bibi harusi nyumbani kwa bwana harusi.

Mfano katika wimbo:-

Mbirira Karuthu arete rubunguro

Nyomba ya mutana ikwona muruguri x 2

Tafsiri

Mwambie mamamkwe alête ufunguo

Nyumba ya bwana harusi imepata

wa kufungua.

Wimbo huu unaimbwa jioni baada ya kumalizika kwa sherehe ya harusi kwa kusudi la kumpeleka bibi harusi katika nyumba ya bwana harusi. Wanawake huongoza bwana na bibi harusi kuelekea kwenye nyumba yao. Mama mkwe anafahamishwa kwamba nyumba ya bwana harusi imepata mtu wa kuifungua, hivyo basi, ilimbidi atoe ufunguo, kwa bibi harusi ambaye kuanzia siku hiyo ya harusi, ndiye mwenye nyumba. Wimbo huu pia unanua kumtahadharisha mama mkwe dhidi ya kuingia kwenye nyumba ya bwana harusi. Maana maalumu ya tahadhari hii ni kuwa ni jambo la aibu kwa mama mkwe kuingia katika nyumba ya bwana harusi kwani maarusi walitarajiwa kushiriki ngono, na ingekuwa aibu kubwa kwa mama mkwe kushuhudia tendo hilo. Hakuna watu wengine wanaoruhusiwa kuingia katika nyumba hii, ila maarusi na wasimamizi wao wa harusi. Wasimamizi hawa walitarajiwa kutoa mwongozo wa maisha ya ndoa kwa maarusi. Mama mkwe anatarajiwa kumkabidhi bibi harusi zawadi kama ukaribisho rasmi katika nyumba yake.

2.2.7. Maudhui ya Kukejeli

Kukejeli ni kumwambia mtu maneno yenye dharau, kufanyia mzaha au kukebehi. Katika harusi ya Kimeru, nyimbo zenye kejele ziliimbwa, hasa na wanawake wa upande wa bwana harusi walioimba nyimbo za kukejeli wanawake wa upande wa bibi harusi, wakiwaambia kwamba wamemla mwana wao wa kike vizuri na kwa kuwa wamemchukua, walitakiwa kumlea mwingine au wengine ili waje wawachukue pia. Wakati wa kumkaribisha bibi harusi nyumbani, wanawake pia huimba wimbo kumkejele babake bwana harusi kuwa asikawie kumzawadi bibi harusi na kumtoa kwenye gari kwani mtoto si betri ya gari iishiyo kwenye gari, au maharagwe yatiwayo mekoni usiku kucha, ama mawele ambayo hushinda kinywani yakitafunwa kwa sababu ya ugumu wake.

Mwana timbetri atuura ngarine

Mwana ti mbetri atuura ngarine

**Mwana ti ncaabi araara gwakirua
Mwana ti ncaabi araara gwakirua.**

Tafsiri

**Mtoto si betri inayoishi kwa gari
Mtoto si maharagwe apikwe usiku kucha.**

2.2.8. Maudhui ya Kuburudisha

Kuburudisha ni hali ya kufurahisha, kuchangamsha na kuondolea watu uchovu. Burudani katika nyimbo hutuliza akili za hadhira. Nyimbo nyingi za Kimeru zinasheheni haya. Nyimbo za burudani huimbwa hasa watu wanapopokea vyakula, wakati wa kukata keki au wakati wa kutoa zawadi kwa maarusi. Nyimbo hizi pia huimbwa kanisani wakati wa kuwasubiri maarusi kula yamini au kiapo cha ndoa au baada ya ibada ya ndoa. Ufuatao ni mfano wa wimbo unaotumbuiza watu wakati wa kupokea chakula, au jioni baada ya sherehe ya harusi.

**Iririri nandi ii iririri nandi x 2
Kinanda igikuchue ii iririri nandi
Kienda gutwika nigituike
ii iririri nandi
Muthaka agure kingi
ii iririri nandi
Twinire muiki
ii iririri nandi
Muuiki wina neti
ii iririri nandi**

Tafsiri

**Iririri leo ii iririri leo
Kinanda kichezwe
Wayu ukikatika wacha ukatike
Bwana harusi anunue kingine
Tumchezee bibi arusi
Bibi harusi aliye na neti
Bibi harusi aliye na neti
Iririri leo ii iririri leo**

Wimbo huu unasema kwamba leo ni leo, ambayo ni siku kuu ya sherehe ya harusi. Watu wote wanaambiwa wajikakamue washike kinanda au chombo cha mziki ili wacheze, hata kama nyaya zitakatika, bwana harusi atanunua kinanda kingine. Wimbo huu unasisitiza hali ya furaha ambayo hadhira, pamoja na waimbaji kwa kumpata bibi harusi. Nyimbo za burudani huimbwa na hadhira yote, wakati mwingine maarusi na wasimamizi wao wakiongoza huku watu wengine wakiwafuata na kuunda duara kubwa uwanjani. Watu huzunguka katika hali ya mviringo huku wacheza vyombo vya mziki wakivicheza vyombo mbali mbali. Fani za kiutendi kama vile minenguo ya mwili hushirikishwa. Katika mpangilio huo wa duara na maarusi wakiongoza, inaaminika kwamba ni gari la moshi, ambalo limebeba hadhira nzima chini ya uongozi wa madereva wawili, bwana na bibi harusi. Hiki ndicho huwa ni kilele cha tumbuizo au burudani katika harusi ya Kimeru.

2.7.9. Maudhui ya Maombi / Dua

Kwa kurejelea utafiti wetu, tumeona kuwa baadhi ya nyimbo za harusi za Kimeru husheheni maudhui ya maombi au dua.

Katika wimbo wa **Mwana ti mbetiri** ujumbe unawasilishwa kwa maarusi kuwa hakuna chochote cha kuwaogofya maishani, kwani Mungu yu pamoja nao na anawaongoza, na kwamba Mungu yuyu huyu ndiye wameishi kumwomba kwamba awatunukie baraka zake.

Mfano katika wimbo:-

Murungu arokumwa ui
Acore betu ui ii
Tutwire kuromba
Mwana ti mbetiri atinda ngarine

Tafsiri

Mungu apewe sifa
Marafiki zetu wote
Tumeshinda tukiomba wakati wote.
Mtoto ti mbetri ashinde kwa gari

Ni vyema kusisitiza kuwa maudhui ya maombi yalipewa kipao mbele hata katika siku za jadi. Baada ya kujenga nyumba ya bibi harusi asubuhi ya siku ya harusi, maombi ya kutakasa maarusi na nyumba yao yalifanywa kabla ya maarusi kuingia katika nyumba hiyo. Waliombewa kuwa na jamii bora iliyobarikiwa na watoto, kilimo, ufugaji na kadhalika. Maarusi walitunukiwa zawadi hasa na wazazi wao.

2.7.10. Maudhui ya Majukumu ya Maarusi

Baadhi ya nyimbo za harusi za Kimeru zilikusudia kuwaelekeza maarusi katika majukumu yao katika maisha yao ya ndoa.

Katika wimbo wa **Garura Mithiire** bibi harusi anaelekezwa kwamba ana jukumu la kurejea nyumbani mapema (saa kumi) kama ilivyo desturi ya mama, ili aweze kukamua ng'ombe na kumpikia mumewe na watoto. Pia alitarajiwa kuwatunza wazazi wa mumewe au wakwe, kwa mfano, kuwatengenezea uji na vyakula vinginevyo. Vile vile, bibi harusi alikuwa na jukumu la kulima na kupanda kwenye shamba lake.

Kiongozi	:	Ng'ombe iri njaa
Wote	:	Ayia nigwe mukami
Kiongozi	:	Mukuru uri nja
Wote	:	Ayia nigwe murugiri
Kiongozi	:	Ngino nthaka
Wote	:	Ayia nigwe mumenyeri
Kiongozi	:	Ucuru bwao
Wote	:	Ayia nigwe mukii

Tafsiri

Bibi harusi ndiye atakamua ng'ombe
Bibi harusi ndiye atapikia jamii yake
Bibi harusi ndiye atawatunza wazazi wakwe.

Wimbo wa **Gikubwa Kiatho** pia unaeleza baadhi ya majukumu ya maarusi. Bibi harusi anashauriwa kuwa ni jukumu lake kuwaheshimu wazazi wakwe na kuwatunza kwa kuwapatia chakula. Pia alitarajiwa kumheshimu mumewe na kumtimizia

mahitaji yake yote. Bibi harusi alikuwa na jukumu la kumfulia mumewe nguo, kuwalisha na kukamua ng'ombe na kushughulikia shamba lake.

Wona ngino nthaka umwitage 'maami'

Gikubwa ii Gikubwa kiatho

Na nguo cia muthaka nigwe ukauraga

Gikubwa ii Gikubwa kiatho

Ukwona murugi na mutwiri wa ng'ombe

Gikubwa ii gikubwa kiatho.

Tafsiri

Umwonapo Mamamkwe umwite 'mama'

Harusi imefana sana

Nguo za mumeo ni wewe utafua

Harusi imefana sana umepata mpishi na mfugaji wa ng'ombe

Harusi imefana sana.

Bwana harusi pia anashauriwa kuwa ni jukumu lake kuwatembelea wazazi wakwe, kuwaheshimu na kuwatunza kwani ndio waliompatia ubavu wake. Ni jukumu la bwana harusi kumpenda mkewe na kukimu familia yake vyema.

Utigatiire kwa ba mwari.

Gikubwa ii Gikubwa kiatho.

Nibo bakua rwaru rwaku rwa urio

Gikubwa ii Gikubwa kiatho.

Tafsiri

Usikose kuwatembelea wakwe wako

Harusi imefana sana

Ndio waliokupa ubavu wako wa kushoto

Harusi imefana sana

2.3. Maudhui ya Nyimbo za Harusi za Kiswahili

Harusi ndicho kilele cha shughuli zote za ndoa katika jamii ya Waswahili, kama ilivyokuwa katika baadhi ya jamii za Kiafrika. Harusi huwa na sherehe mbalimbali, na kila sherehe hufangamanishwa na nyimbo zake maalum. Nyimbo hizi huwasilisha maudhui kwa maarusi au wazazi. Maudhui haya ni kama vile ushauri kwa maarusi, mapenzi, maombi, vijembe, pongezi au kukashifu, majukumu ya maarusi na mengineyo. Katika sehemu hii, tumeshughulikia baadhi ya maudhui yanayowasilishwa katika nyimbo za harusi za Wakiswahili.

2.3.1 Maudhui ya Maombi / Dua

Wakati wa harusi ya Waswahili, kuna nyimbo ambazo zinaimbwa kwa kusudi la kuwaomba maarusi mema na baraka za Mungu. Kwa mfano, katika nyimbo za **Qasida za Harusi**, waimbaji ni wanaume wa makamo wa rika la bwana harusi, ambao huvalia mavazi ya Kiislamu na kuketi pamoja na bwana harusi huku wakimwimbia. Huu ni wimbo wa kiutendi, ambapo baadhi ya matendo hufanywa, kama vile kusonga kwa upande mmoja na kisha upande mwingine, kuinamisha nyuso zao, kupiga makofi na kadhalika

Wimbo huu unawaomba maarusi dua njema kwa Mwenyezi Mungu. Kwa mfano:-

Bwana harusi na bibi arusi

Nuru na kheri iwashukie x 2

Kwa radhi za Mtume

Waishi daima kufanya mema x 2

na watoto wao Mola awajalie

Nuru ya kheri iwashukie

Fahamu nzuri uwabarikie

Maarusi wanaombewa maisha mema katika ndoa yao ya kheri, na kwamba Mungu awabariki na watoto wenye fahamu nzuri. Katika wimbo wa harusi wa **Salaam Bwana Kharousi** maarusi wanaombewa Mungu awabariki na awasaidie waishi maisha mema.

Kwa bwana Kharousi aishi Salama

Na bibi harusi twawaomba mema.

Wameshatimiza jambo lenye maana

Alilohusia mtume heshima.

Kulingana na watu waliohojiwa, mambo ya kidini yalipewa kipao mbele hasa katika harusi za hapo jadi. Kulingana na mila na desturi za Waswahili, wazazi ndio walitoa uamuzi wa mchumba wa msichana au mvulana, na hata mahari yatakoyotolewa na wala, hakuna aliyeweza kupinga uamuzi wao. Msichana pia aliweza kuamua mahari yake kuwa kitabu kitakatifu cha Korani na mswala.

Mahari na zawadi zilizotolewa zilikuwa kulingana na dini ya Kiislamu iliyotilia mkazo kupeana zawadi kama njia ya kuhimiza mapenzi kati ya wanajamii.

Kauli hizi zinadhihirisha kuwa mambo ya kidini na maombi lilikuwa ni jambo lililozingatiwa sana katika harusi za Waswahili.

2.3.2. Ushauri kwa Maarusi

Nyimbo pia hukusudia kutoa ushauri kwa maarusi wakati wa ndoa yao. Katika wimbo wa Usiche maarusi, maarusi wanapewa ushauri. Bwana harusi anaambiwa asiogope chochote maishani. Anaendelea kushauriwa kuwa akiona bahari ataiogelea hadi avuke bahari. Bibi harusi naye anashauriwa kuwa asiogope chochote, na bwana harusi akitaka tafadhali ampe. Huu ni ushauri uliofumbatwa katika fumbo, ukinuia kuwashauri maarusi kuhusu kushiriki ngono au mambo ya kimapenzi. Wote wawili wanashauriwa wasiogope na kwamba wawili washiriki ngono bila kuogopana au mmoja kukosa kutimiza matakwa ya mwingine.

Usiche bwana harusi usiche

Usiche bwana harusi usiche

Ukiona bahari utaogelea

Usiche bahari utaogelea uvuke

Usiche bibi harusi usiche

Usiche bibi harusi usiche

Bwana akitaka tafadhali mpe.

Katika wimbo wa **Qasida ya harusi ya Hamisa Obeid**, maarusi wanashauriwa waishi kufanya mema kwa radhi za Mtume.

Kwa radhi za mtume

Waishi kufanya mema

Katika wimbo wa **Kheri ishallah** maarusi wanashauriwa wakae au waishi milele wakizingatia sheria za Kiislamu. Wanaendelea kushauriwa kuwa kwa baraka za Mtume, wazae mke na mume na kwa baraka za Mungu maisha yao yawe mazuri.

Wakae hadi milele

Kwa sheria za Kiislamu

Kwa Baraka za Mtume

wazae mke na mume

Kwa Baraka za rasuly

Maisha yawe mazuri

Wimbo huu unaendelea kuwaombea kwa Mungu awahifadhi na maovu yaliopo na kwa kuwa wamependana, waendeleo kupalilia mapenzi yao, kwani upendo ndio uliwapelekea kuoana.

Wahifadhi ya Qahari mabaya yalokithiri

Kwa kweli wamependana

Ndio maana wakaoana.

Ni dhahiri kuwa ushauri kwa maarusi lilikuwa jambo lililotiliwa maanani sana katika ndoa ya Waswahili. Katika sherehe iliyojulikana kama kufuga ukuti, mwanamwali alitiwa ndani kwa kupindi cha majuma au muda ambao hakuruhusiwa kutoka nje kwa kipindi chote cha matayarisho ya harusi. Alipewa mafunzo na kungwi aliyekuwa mtaalamu wa masuala ya unyumba kati ya mume na mke. Huyo kungwi alikuwa mama mzee. Alifundisha kuhusu usafi wa mwili, unadhifu na jinsi ya kumstarehesha mume kimapenzi. Vile vile, kulikuwa na somo ambaye alikuwa mtaalamu wa maswala ya elimu asilia ya Waswahili na ndoa. Katika kuwahoji watu tuliochagua ili wahojiwe kuhusu harusi ya Waswahili walitueleza kuwa katika kipindi cha kufuga ukuti, somo alitarajiwa kumpaka bibi harusi mafuta kwenye ngozi na nywele na kumtoa nywele za malaika katika mwili wake na kumfuta uso ili bibi harusi aonekane

mrembo. Haya yanadhihirisha kuwa maudhui ya ushauri kwa maarusi lilikuwa jambo ambalo lilisisitizwa sana.

Katika wimbo wa **Harusi wa Issa Matona**, msanii anawaita makungwi pamoja na mama harusi ili wamsaidie katika kumpa ushauri bibi harusi. Msanii anawaambie waje wamfunze mwali aache kufedheheka. Bibi harusi anashauriwa kuwa aitwapo na mumewe aitikie ‘labeka’ ili kuonyesha heshima. Bibi harusi anashauriwa kuwa ni wajibu wake kumrithia mume wake kwa kila jambo alilolitaka. Wakati mume wake atakapowasili nyumbani bibi harusi anashauriwa. Kuwa ni heri wasalimiane kwa furaha kisha amchukulie mume wake mkoba.

Yu wapi mama harusi aje tumfunze mwali

Aache kufedheheka.

Akiitwa na mumewe wajibu kuitikia ‘labeka’

Umrithie mumeo kwa kila analotaka.

2.3.3 Maudhui ya Kuwahimiza Maarusi

Nyimbo za harusi za Waiswahili hunuia kuwahimiza na kuwatia shime maarusi hasa wanapoanza maisha yao mapya katika ndoa. Katika wimbo wa **Qasida ya Harusi wa Hamisi Obeid**, msanii anawahimiza maarusi kwamba harusi ni njema na ni kitendo kinachofurahiwa na watu wote katika jamii, hivyo basi, anawahimiza kufanikisha ndoa yao.

Harusi ni sunnaaa njema

Minn sunnaa

Kitendo cha watu fiii ummaa

Ndoa kwetu ni halali minn Sunnaa

Ni jambo jamili ii fiii ummaa

Kwa kurejelea wimbo wa **Harusi wa Issa Matona**, msanii anamhimisa bibi harusi kwa kumpa hongera kwa ufanisi wa harusi, kisha msanii anawaita watu mbalimbali ili waingie uwanjani na kucheza wimbo pamoja na bibi harusi. Anawaita watu kama vile mamaye bibi harusi, dadake bibi harusi, somo yake

bibi harusi na shangazi yake bibi harusi . Anawaambia waje ili wahangaikie na bibi harusi maana yake ni kuwa waende wacheza na kumhimiza bibi harusi

Mfano katika wimbo:-

Hongera mwanangu

Hongera mwanangu

Sisi wazazi asema yu wapi mama harusu

Aje hapa tuhangaikie naye x 4

Shangazi yake harua naye nataka aje hapa

Tuhangaikie naye

Na dadake harusi naye nataka aje hapa

Na Somo yake harusi nataka aje hapa

Tuhangaikie naye

Bibi yake harusi nataka aje hapa

Tuhangaikie naye

(Aje hapa tuhangaikie naye x4)

2.3.4 Majukumu ya Maarusi

Nyimbo za harusi za Waswahili zinaniumia kuwahamasisha maarusi dhidi ya majukumu yao katika maisha ya ndoa. Majukumu haya ni kama yafuatayo:-

2.3.4.1 Makazi Mema

Bwana harusi alitarajiwa kumpa bibi harusi makazi mema au nyumba nzuri na maisha yenye raha na furaha. Haya yanathibitishwa katika wimbo wa Kiswahili wa

Mister Mahmoud:-

Nakushukuru mpenzi kwako kuipata jaha

Kunipa mema makazi na maisha yenye raha

2.3.4.2 Kushauriana na Kuelekezana

Kwa kuwa mwanamume ndiye kiongozi wa familia, alitarajiwa kumshauri, kumwelekeza na kumfunza bibi harusi maadili mema katika jamii yao. Bibi harusi

anamchukulia mumewe kama mwalimu mwenye makini na uhodari mkubwa na pia ambaye amehitimu. Haya yanadhihirisha heshima ambayo bibi harusi anamwonyesha mumewe. Hatimaye, bibi harusi anampenda mumewe zaidi kwa sababu ya kuwa ni mume anayewajibika. Haya yanadhihirishwa na wimbo wa **Mister Mahmoud**.

**Kwa hakika ni mwalimu mwenye makini kufunza
Hodari uliohitimu mambo yako miujiza.**

2.3.4.3 Majukumu ya Nyumbani

Nyimbo za harusi za Kiswahili zinawaelekeza maarusi katika majukumu mbalimbali ya nyumbani. Katika wimbo wa **Qasida za Harusi (Hamisa Obeid)** maarusi wanashauriwa kwamba kwa radhi za Mwenyezi Mungu maarusi wanalo jukumu la kuwapata na kuwalea watoto wenye fahamu nzuri.

**Kwa radhi za mtume
Waishi kufanya mema
Na watoto wao Mola awajalie
Fahamu nzuri uwabariki**

Katika wimbo wa Mister Mahmoud, bwana harusi anaambiwa kuwa ni jukumu lake kumpa mkewe makazi mema na maisha yenye raha. Anaendelea kuambiwa kuwa kwa hakika, yeye ni mwalimu mwenye makini katika kumtunza mkewe. Hivyo basi ni jukumu la bwana harusi kumpa bibiye mwelekeo mwema na kumtunza katika mambo mengi katika maisha yao ya ndoa. Bibi harusi anamshukuru bwana harusi kwa kumpa makazi mema na kumwonyesha mapenzi ya hali ya juu. Bibi harusi anaposema kwa mumewe ni mwalimu mwenye makini na kuwa hana asilolifahamu na kwamba kila mchezo anajua kucheza, anaamisha kuwa mumewe anashiriki ngono vizuri sana

**Nashukuru mpenzi kwako kuipata jaha
Kunipa mema makazi na maisha yenye raha
Kuijenga yangu enzi kwa pendo lenye furaha**

**Kwa hakika ni mwalimu mwenye makini kufunza
Hodari alohitimu mambo yako muijiza
Huna usilofahamu kila mtezo wateza**

Katika wimbo wa **Tupendane Wabaya Waulizane**, majukumu kadhaa ya maarusi yanetajwa, kama vile:-

- Bibi harusi kumbeba mumewe na kumpeleka kuoga , kumlisha chakula hadi ashibe vizuri
- Bibi kumbembeleza mume hadi usingizi umparamie
- Wote wawili kujaliana
- Bibi kumpikia mume chai yenye tangawizi nyingi na kumtayarishia maji ya parachichi.

Mfano katika wimbo:-

**Honey, nataka nibebe unipeleke kuoga
Sweetie unilish nishibe hata mlo uso mboga
Kisha unipe kila kitu tulichohalalishiwa.**

**Sweety usiku unibembeleze uje mwema usingizi
Unijali nikujali vipembeni wanong'one
Honey, basi nipe chai yenye nyingi tangawizi
Kisha nitayarishie juizi ya parachichi**

2.3.5. Mapenzi

Katika wimbo wa **Kheri Ishallah**, maarusi wana jukumu la kuishi milele yote katika mapenzi kwani mapenzi yao ndiyo yalipelekea kuoana kwao. Sheria za Kiislamu zinawahitaji kuishi kwa mapenzi katika ndoa yao.

Maarusi wanatarajiwa kupendana, kwani upendo ndio mhimili mkuu katika ndoa. Hivyo basi , nyimbo za harusi za Waswahili zinaonyesha mapenzi kwa maarusi . Nyimbo za mapenzi huwa na maudhui au ujumbe wa kimapenzi. Sifa za nyimbo za mpenzi ni kama vile maneno matamu yenye hisia nzito nzito, maneno yenye kumsifu mpenzi fulani, kuutambua uhusiano mzuri na mpenziwe na kumbembeleza mpenzi miongoni mwa sifa nyinginezo. Majukumu ya nyimbo za mapenzi ni kama vile kusifu

tabia au umbo la mpenzi kwa kutaja tabia chanya na umbo zuri la mpenzi, kutakasa hisia za watu wapendanao, kupitisha maarifa au elimu ya jamii kwa kutoa mawaidha ya unyumba kwa maarusi wapya, aidha matarajio ya jamii na majukumu yao mapya kama mke na mume hupitishwa kwa nyimbo za mapenzi. Mfano wa wimbo unaothibitishia mapenzi kwa maarusi ni kama ufuatao:-

Kheri bwana kharousi na bibi kharousi

Wakae hadi milele

Kwa sheria za Kiiislamu

Kheri minaall haa kheri ya kharousi

Kwa kweli wamependana

Ndio maana wakaoana

Menidhibiti kikweli mpenzi menizuiya

Umeitweka akili yangu imenipotea

Umeitweka akili yangu imenipotea

Sitoki sendi mahali kwako nimezoea

I love you Mr Mahmould

I love you Mr Mahmoud

Katika wimbo wa **Harusi wa Issa Matona**, maudhui ya mapenzi yanajitokeza pale ambapo bibi harusi anaambiwa amrithie mumewe kwa kila analolitaka . Bibi harusi anapopelekwa kwa nyumba ya mumewe , anaambiwa acheke na mume wake na ampumbaze chumbani.

Umrithie mumeo kwa kila analotaka

Unapopelekwa kwako mama unafika nyumbani

Ukacheke na mumeo mama

Umpumbaze chumbani.

2.3.6 Maudhui ya Kuburudisha

Nyimbo za Waswahili zina maudhui ya kuburudisha hadhira siku ya harusi . Nyimbo zinazoitwa ‘ Taarab’ ni mfano wa nyimbo za burudani . Maana ya ‘ Taarab’ ni ngoma ya kuisimua. Kamusi ya Kiswahili na Kiingereza ya Johnson (1935) anaeleza ‘ taarab’ kama mziki wa gambusi na zeze wenye kufuatana na mwimbaji. Neno “ taarab ‘ ni la asili ya Kiarabu lenye maana ya furaha , kusherehekea karamu, kuimba na kupiga muziki. Mbali na neno lenyewe kuwa la kigeni, ngoma na muziki unaoambatana na taarab ni ngeni . Kwa mujibu wa Saleh (1980), ngoma ya ‘taarab’ hutumia ala za muziki wa Kiarabu kama gambusi (Uddi), zeze (fidla), ganuni, dumbak na firimbi au nai. Mbali na ala hizi, ala zingine hutumika kuongeza uzito wa sauti za juu ya zile ala za misingi kwa mfano gitaa, akodiani, ogani na tarumbeta.

‘Taarab’ ni ngoma ya nyimbo na vinanda, na hakuna kucheza . Wapiga ngoma na vinanda hujikusanya mahali pamoja na wasikilizaji huwakabili au huwazingira. Ngoma ya taarab inapoanza wasikilizaji huwa kimya kabisa na jukumu lao huwa ni kutega masikio tu kwa milio ya vinanda yenyewe . Hadhira huwa haina la kushiriki.

Kimaudhui, nyimbo za Taarab zilipoanza zilikuwa za kusifu na kumtukua Sultani na dhuria yake. Wakati mwingine ngoma ya taarab ilisifu na kukomaza mapenzi ya jumuiya ya Kifalme. Maudhui ya nyimbo za taarab yaweza kugawanywa katika matapo yafuatayo:- nyimbo za mapenzi , uasherati na ugoni. Katika tapo hili nyimbo nyingi huwa ni zile zinazoashiria mapenzi ya mke na mume. Katika miaka kabla ya uhuru taarab ilishughulikia zaidi nyimbo za mapenzi , kama vile mapenzi kati ya mke na mume, mapenzi ya wazee , mapenzi ya jamii, mapenzi ya kindugu na mapenzi ya nchi.

Kwa upande wa lugha, nyimbo za taarab hutumia Kiswahili cha hali ya juu, lugha ya kiishara na mafumbo . Katika muktadha wa kileo ‘taarab’ huchezwa harusini, michezoni, vilabuni mwa pombe , katika starehe za mtu binafsi au katika dhifa maalum. Katika kutamba taarab , kuna mipaka kwa vile mutribu hawezi kuongeza kitu chochote ambacho hakijafanyiwa mazoezi hapo awali . Madoido ya mwimbaji hayana nafasi wakati taarab inapoendelea. Mutribu hulazimika

kujifunga na mambo yale tu ambayo washirika wote waliyafanyia mazoezi. Uhuru wake huwa katika matumizi yake ya sauti apendavyo na kuweka shada, misokoto na mikato ya maneno katika mapigo ya mahadhi ya wimbo . Washiriki katika nyimbo za taarab huwa watu wa tabaka la kati, na hadhira huwa watu wa tabaka la juu au la kati tu. Katika taarab vyombo vingi vya kimuziki hutumiwa kuchangia uwasilishaji.

Muziki wa taarab hutumiwa kwa lengo la kuburudisha kwa kuiteka na kuinyaka hadhira katika utamu, ladha na anasa za tafrija pamoja na kuzikolea hisia kwa maneno yanayoimbwa . Taarab hushirikisha wake na waume, lakini kuna uwezekano wa kuwa na waume tu au wake pekee. Dhima ya taarab ni kufunza na kuendeleza amali za jamii pamoja na falsafa yake. Taarab pia huwa na dhima ya kuburudisha , hivyo basi hutumika katika sherehe zote za jamii ikiwepo sherehe ya harusi.

Mfano wa wimbo wa taarab:-

Heko! Mapenzi yazidi , walie , wivu wenzetu

Heko! Lako lisirudi , wala lisishike kutu

Heko! Kijana asadi , katika biladi zetu

Ndoa aridhi mlinzi, ndoa aridhi binti.

Heko! Mwenye jitihadi , huwa tegemeo letu

Heko! Halitasaidi , la ujana kuwa kwetu

Heko! Si umaridadi , sisi si wanyama mwtu

Ndoa aridhi mlinzi , ndoa aridhie binti

Wimbo huu wa ‘ taarab’ wa Amri Abedi una kusudi la kuburudisha hadhira na pia kuwapongeza maarusi katika ndoa yao.

2.3.7. Kufana kwa Harusi.

Maudhui ya kufana au kufanikiwa kwa harusi yamedhihirishwa katika nyimbo za harusi za Kiswahili . Katika wimbo wa **Qasida za Harusi** mwimbaji anelezea kuwa sherehe ya harusi imeshawadia na imeshatimia, na kwamba harusi ni baraka kutoka kwa Mungu.

Mfano katika wimbo:

Imeshawadia na imeshatimia

Harusi ya Baraka

Mwimbaji anaendelea kusema kuwa kuna haja ya kushangilia harusi kwani harusi ni jambo jema na lenye heri.

Tushangilie harusi minnn Sunnaaa

Ni jambo la kheri fiii uuumaaa

Ndoa kwetu ni halali minn sunnnaaaa

Ni jambo jamili ili fiii uumaa

Katika wimbo wa **Harusi wa Issa Matona**, kufana kwa harusi kunadhihirishwa pale ambapo watu mbalimbali kama mama, dada, shangazi na somo yake bibi harusi wanaambiwa waingie uwanjani na kucheza na bibi harusi . Msanii anaendelea kumwambia bibi harusi kuwa siku hiyo ya harusi ndipo amempata mume.

Mamaye harusi aje hapa

Shangazi yake harusi naye nataka aje hapa

Na dadake harusi naye nataka aje hapa

Na bibi yake harusi naye nataka aje hapa

Waje hapa tuhangaikae naye x 4

Leo ni leo x 2

Mtauona mpambano

(Kweli si uongo) x 3

Leo umepata wako mama

Maharada wako wakome

Waje hapa tuhangaikae naye x4

Wimbo wa **Salaam Bwana Kharousi** unadhihirisha ufanisi wa harusi pale ambapo msanii anasema kuwa anawapongeza bwana na bibi harusi , na kuwaombea mema kwani wameshatimiza jambo lenye maana kama alivyoeleza mtume.

Jambo ambalo limetimizwa hapa ni kufunga pingu za maisha.

Kwa bwana na bibi kharousi

Twawaombea mema

Wameshatimiza jambo lenye maana

Alolihusia Mtume heshima

Ni bayana kuwa maudhui ya kufana kwa harusi yamejidhihirisha vyema katika nyimbo za harusi za Waswahili.

Hitimisho

Katika sura ya pili, tumefanya uchambuzi wa maudhui ya nyimbo za harusi za Wameru na za Waswahili. Tumerejelea nadharia ya uhalisia ambayo inapendekeza kazi ya fasihi iwasilishe maisha ya jamii katika mazingira ya kawaida na kuonysha ukweli wa mambo katika jamii kwani ni mambo yanayoonekana wazi katika jamii. Kwa kweli sherehe ya harusi ni jambo la kawaida na hufanyika katika mazingira ya kawaida ya wanajamii . Maudhui katika nyimbo za harusi katika jamii lengwa yanatoa taswira halisi ya maisha ya kawaida katika jamii mahususi.

Tumeweza kufafanua dhana ya maudhui na pia kuchambua maudhui kama vile kusifu maarusi na wazazi, ushauri na mawaidha kwa maarusi, kufana kwa harusi, kuonya au kutahadharisha wahusika , kuburudisha , mapenzi, majukumu ya maarusi na mengineyo katika jamii lengwa.

SURA YA TATU

FANI KATIKA NYIMBO ZA HARUSI ZA KIMERU NA KISWAHILI

3.0 Utangulizi

Katika sura hii, tumeshughulikia fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili. Tumefafanua dhana ya fani tukirejelea maoni au fafanuzi za baadhi ya wasomi. Pia tumejikita katika kuchunguza aina mbalimbali za tamathali za usemi ambazo zimetumiwa katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili kwa jumla, huku tukieleza maana zake

Baada ya kufanya hivyo, tumechunguza baadhi ya tamathali ambazo zimetumika katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili. Tumejikita katika nadharia ya Leech (1969) ya umitindo, ambao wataalamu wengi, kama tulivyoelezea katika sura ya kwanza, wanashikilia kuwa mtindo unaakisi njia ya mwandishi au msanii ya kuwasilisha ujumbe wake kwa msomaji.

Tumeshughulikia vipengele kadhaa vya kifani kama vile toni, matumizi ya lugha, uteuzi wa msamiati, tamathali za usemi, takiriri, maswala ya balagha na vipengele vinginevyo. Tumefanya uchambuzi wa jinsi ambavyo msanii au mwimbaji ametumia vipengele hivi vya kifani katika kuwasilisha kwa kikamilifu ujumbe wake katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

3.1 Fani katika Nyimbo za Harusi za Kimeru

Nyimbo za harusi za Kimeru zimetumia baadhi ya fani katika kuwasilisha maudhui mbalimbali kwa maarusi, wazazi au jamii kwa jumla.

3.1.1 Toni

Nyimbo za harusi zinaweza kuwa na toni ya furaha, huzuni, kejeli, mapenzi au msisitizo kutegemea ujumbe unaowasilishwa na msanii. Kwa mujibu wa Wamitila, (2003), toni ni mabadiliko ya sauti katika neno moja yenye kuleta mabadiliko ya maana. Toni ni mseto au mchanganyika wa hisia zinazowasilishwa na mhusika au hisia zinazowasilishwa na mhusika au mwimbaji, kama vile toni ya furaha, huzuni, kejeli, msisimko, mapenzi na kadhalika.

3.1.1.1 Toni ya Furaha

Toni ya furaha katika nyimbo hujitokeza katika nyakati mbalimbali. Wakati wa asubuhi ambapo jamii ya bwana harusi huwasili nyumbani kwa bibi harusi ili kumchukua bibi harusi wampeleke kanisani, watu huimba kwa furaha kubwa. Baada ya ibada ya kufunga pingu za maisha, watu huimba kwa shangwe na vigelegele, hasa wakati maarusi wanavishana pete, kupigana busu na kutia sahihi katika cheti rasmi cha ndoa. Toni ya furaha pia hushuhudiwa wakati wa sherehe hasa maarusi wanapokata na kulishana keki, wakati wa nyimbo za tumbuizo au burudani hasa watu wanapopokea vyakula na baada ya kufana kwa sherehe ya harusi.

Mfano wa wimbo:-

Kiongozi : **Gikubwa ii ii**
Wote : **Gikubwa ii gikubwa kiatho**

Kiongozi : **Muiki ena mbete gikubwa ii ii**
Wote : **Gikubwa ii ii gikubwa ii ii**
Gikubwa kiatho

Tafsiri

Kiongozi : **Imefana ee ee**
Wote : **Imefana harusi**

Kiongozi : **Bibi harusi amevikwa pete ii imefana harusi**
Wote : **Imefana harusi**

3.1.1.2 Toni ya Huzuni

Toni ya huzuni hujidhihirisha wakati ambapo wanajamii hawana furaha siku ya harusi. Kwa mfano, wazazi wa bibi harusi wanapomtoa bibi harusi nyumbani ili apelekwe kanisani, wakati wa ibada ya harusi wazazi wa bibi harusi wanapomkabidhi mwana wao kwa wazazi wa bwana harusi na pia baada ya sherehe ya harusi wakati jamii ya bibi harusi wanaenda nyumbani na kumwacha mwana wao ugenini. Toni ya huzuni pia hujitokeza wakati bibi harusi anaposindikizwa kwa nyumba ya kwa bwana harusi katika wimbo wa **mbirira muthoni**, jamii ya bwana harusi hudhihirisha toni ya huzuni wanapoomba msamaha kwa sababu ya kuchelewa.

Mfano katika wimbo:-

**Mpumite , karaja ntiguceri
Mucii jwa muthoni ntigucereri**

3.1.1.3 Toni ya kukejeli

Mwimbaji anatumia toni yenye maneno ya kukejeli au maneno ya dharau na kufanyia mzaha.

Mfano katika wimbo:-

**Mwana ti mbetiri atuura ngarine
Mwana ti mbetiri atura ngarine**

**Mwana ti ncaabi araara gwakirua
Mwana ti ncaabi araara gwakirua**

Tafsiri

**Mtoto si betri aishi kwa gari
Mtoto si betri aishi kwa gari**

**Mtoto si maharagwe apikwe usiku kucha
Mtoto si maharagwe apikwe usiku kucha**

3.1.2 Matumizi ya Tamathali za Usemi

Tamathali za usemi ni fungu la maneno lililogeuzwa maana yake kamili ili kuwakilisha maana nyingine . Humwezesha msanii kuyasema anayoyataka kwa njia inayoacha athari kwenye sikio la msomaji au msikilizaji.

Nyimbo za harusi za Kimeru hutumia baadhi ya tamathali za usemi kwa kusudi la kuwasilisha ujumbe au maudhui mbalimbali.

3.1.2.1 Tamathali za Mafumbo

Haya ni matumizi ya mafumbo kama dhihaka, tasfida, stihizai, kejeli au kinaya kwa kusudi la kuficha au kufumbata maana.

Kwa mfano, tasfida ni maelezo yanayolenga kupunguza makali ya maneno kwa kuficha ubaya ili kuepukana na aibu.

Mfano katika wimbo:-

**Mbirira ngino nthaka arête rubunguro
Nyomba e mutana ikwona muruguri**

Tafsiri

**Mwambie mama mkwe alete ufunguo
Nyumba ya mwanawe imepata wa kufungua**

Ujumbe unaowasilishwa kwa mamake bwana harusi ni kuwa tangu siku hiyo ya harusi, bibi harusi ndiye mwenya nyumba, hivyo basi, mama mkwe asidhubutu kuingia bila hisani au ruhusa kutoka kwa bibi harusi. Ni jambo la kawaida kwa bwana na bibi harusi kushiriki ngono katika nyumba yao. Hata hivyo, ngono haitekelezwi wazi, kwani ni kitendo chenye aibu na hakistahili kutendwa wazi. Hivyo basi, mama yake bwana harusi anatahadharishwa dhidi ya kuingia kwenye nyumba ya bwana harusi, kwa kuambiwa kuwa nyumba imepata wa kufungua (mwenyeji).

3.1.2.2 Tamathali za Mlinganisho

Tamathali za mlinganisho ni kama vile sitiari, tashbiha, tashihisi au taashira. Dhana hizi hukusudia kutoa mlinganisho.

Kwa mfano, sitiari ni maelezo yanayolinganisha na kuhusisha vitu vilivyo tofauti kitabia na kimaumbile. Maana na hisia za kitu kimoja huhamishwa kwenye kitu kingine.

mfano katika wimbo wa **mwana ti mutunda**

**Mwana ii mutunda
Mutunda ii ui kajurimairwa**

Tafsiri

**Mtoto ni mti (wa matunda)
Mti wa matunda hupaliliwa.**

Ujumbe unaowasilishwa katika sitiari hii ni kuwa mtoto anafananishwa na mti ambao huzaa matunda. Ili mti huo uzae mazao mema, lazima upaliliwe, utiliwe mbolea na

maji kwa wakati ufaao ili usikauke. Vile vile, msichana anapozaliwa, lazima apewe malezi mema kama vile chakula bora chenye afya, kutunzwa na kuishi vyema, na pia kupata elimu bora. Mwishowe, huyo msichana atakuwa mrembo wa kuwavutia wanaume ili wamuoe.

Usemi wa tashihisi pia umetumika katika nyimbo za harusi za Kimeru. Tashihisi ni maelezo ambayo hukipa kitu au mnyama sifa za binadamu. Katika wimbo uliopo hapo juu wa **Mwana ii mutunda**, mti wa matunda umefananishwa na msichana kwa kupewa sifa za kibinadamu.

3.1.2.3 Tamathali za Msisitizo

Haya ni matumizi ya msisitizo au hali ya kutia mkazo katika maelezo au habari ili kuonyesha jinsi jambo lenyewe lilivyo muhimu. Ni dhana ya kutia chumvi au kutia chuku katika maelezo.

Mfano katika wimbo:-

Onagwe ngino nthaka

Ukanywa ‘obatini ya milo’

Gikubwa ii gikubwa kiatho.

Urugiri ni muko mutana

Gikubwa ii ii gikubwa kiatho.

Tafsiri

Hata wewe mamake bwana harusi

Utapikiwa chai ya milo na bibi harusi

Harusi imefana sana

Wimbo huu unasisitiza jinsi ambavyo bibi harusi atamfaa mama mkwe. Bibi harusi atampikia mama mkwe chai ya ‘Ovatin’ na ‘Milo’ ambavyo ni vinywajji vitamu sana na vinavyonunuliwa kwa bei ghali sana. Huku ni kuisisitiza umuhimu na ufaafu wa bibi harusi kwa wanajamii wa bwana harusi.

Katika wimbo wa **Kinanda Igikuchue**, Tamathali ya msisitizo imetumiwa wakati ambapo msanii anasema kinanda kichezwe katika hali mbalimabli, kama vile kichezewe juu, chini, tumboni, mgongoni na kadhalika, kwa kusudi la kuisisitiza

furaha iliyowajaa hadhira na wachezaji wa wimbo kwa sababu ya harusi iliyofana sana.

Mfano katika wimbo: _

Iri riri nandi x2
Kinanda igikuchue
Gikuchiirwe iguru
Gikuchirwe mugongo
Gikuchirwe kauna
Kienda gutwika gitwike
Muthaka agure kingi

Tafsiri

Leo ni leo
Kinanda kichezwe
Kichezewe mgongoni
Kichezewe kiunoni
Kikikatika bwana harusi atanunua kingine.

3.1.3 Takriri

Takriri ni urudiaji wa sauti, maneno, sentensi au vifungu kwa kusudi la kusesitiza. Katika wimbo wa harusi wa **gikubwa kiatho**, kiitikio kimerudiwarudiwa katika kila ubeti au kifungu kwa kusudi la mwimbaji kusesitiza ufanisi wa sherehe ya harusi. Hii ni aina ya takriri sentensi , kwa kuwa sentensi nzima inarudiwa.

Mfano katika wimbo:-

Gikubwa ii gikubwa ii
Gikubwa kiatho

Tafsiri

Harusi imefana sana, harusi imefana sana
Harusi imefana sana

Takriri pia imetumika katika wimbo wa **Mwana Ii Mutunda**, kusesitiza kauli ya kumfananisha mtoto na mti unaozaa matunda, na kwamba ili mti uzae matunda bora,

unahitaji kupaliliwa. Vivyo hivyo, lazima mtoto atunzwe na apewe malezi yanayopasa ili awe mtu mzuri na anayewapendeza wanajamii. Hii pia ni takriri sentensi.

Mwama ii mutundu

Mutundu ii ui kajurimairwa.

Tafsiri

Mtoto ni mti (wa matunda)

Mti wa matunda hupaliliwa

3.1.4 Kubadilisha na Kuchanganya Ndimi

Kama vile tumeelezea hapo juu, hii ni dhana ya kutumia lugha mbili pamoja zikichanganywa au kubadilishana kauli na kutumiwa kwa zamu. Dhana hii haijitokezi sana katika nyimbo za Kimeru. Hata hivyo, Wameru hutumia maneno machache ya lugha ya Kiingereza na kuyaingiza katika lugha ya Kimeru. Kwa mfano, katika wimbo wa **kaana ni keega** neno la Kiingereza ‘mobile (simu ya mkono au rununu) limetumiwa

Mfano katika wimbo:-

Ncurubi iretiire mwerine

Ireja na ‘mobile’ twaragia Amerika

Tafsiri

Rika la ‘Ncurubi’ walienda mwezini

Wakaleta rununu / simu ya mkono

Ndio tuweze kuwasiliana hadi Marekani.

3.1.5 Utohozi

Hii ni hali ya kukopa maneno kutoka lugha moja na kuyaingiza katika lugha nyingine kwa kulipa matamshi na maendelezo yanayowiana na lugha hiyo pokezi huku maana yake ikidumishwa. Katika wimbo wa **Mbirira Muthoni** neno la Kiingereza ‘boutique’ (nguo mpya kutoka jumba la kuuza nguo) limetoholewa na kuingizwa katika lugha ya Kimeru na kuandikwa kama ‘mbotiki”

Mfano katika wimbo:-

**Mbirira muthoni ntigucereri
Ni ‘mbotiki’ ngwikaira ibungo**

Tafsiri

**Waambie wazazi wa bibi harusisi sikutarajia kuchelewa
Nilikuwa nashona vifungo kwenye nguo ya harusisi.**

Katika wimbo wa **Gikubwa kiatho** neno ‘ovitin’ (kinywaji kama vile Milo) limetoholewa na kuwa ‘obatini’, neno ‘suit’ limetoholewa na kuwa ‘cuti’ (vazi la kiume)

Mfano katika wimbo:-

**Onagwe ngino nthaka ukanywa ‘Obatini’ ya Milo
Gikubwa kiatho
Na ‘cuti’ ya muthaka nigwe ukauraga
Gikubwa ii gikubwa kiatho.**

Katika wimbo mwana ti mbetiri neno la Kiingereza ‘battery’ limetoholewa na kuingizwa katika lugha ya Kimeru na kuwa ‘mbetiri’

Mfano katika wimbo:-

**Mwana ti ‘mbetiri’ atuura ngarine
Mwana ti ‘mbetiri’ atuura ngarine**

Katika wimbo wa **Kinanda Igikuchwe** neno ‘net’ la Kiingereza limetoholewa na kuingizwa katika lugha ya Kimeru na kuendelezwa kama ‘neti’.

Mfano katika wimbo:-

**Iri riri nandi Iri riri nandi
Muiki wina neti
Kinanda igikuchwe**

Tafsiri

**Leo ni leo
Bibi harusisi mwenye neti tunaye**

3.2 Fani katika Nyimbo za Harusi za Kiswahili

Nyimbo za harusi za Waswahili zimetumia baadhi ya fani katika uwasilishaji wa maudhui mbalimbali kwa maarusi, wazazi au jamii kwa jumla.

3.2.1 Toni

Kama vile tumefafanua hapo juu, katika uchunguzi wa matumizi ya toni katika nyimbo za harusi za Kimeru, ni dhahiri kuwa nyimbo za harusi za Kiswahili pia hutumia toni mbalimbali katika kuwasilisha ujumbe.

3.2.1.1 Toni ya Furaha

Katika wimbo wa **Qasida za Harusi wa Hamisa Obeid**, waimbaji, ambao ni wanaume wanatumia toni ya furaha katika kuwasilisha ujumbe wao. Wanashangilia kuwa siku ya harusi imewadia na harusi ni jambo jema na la heri hasa katika jamii.

Mfano katika wimbo:-

Tushangilie harusi minnn sunnaaa

Ni jambo la kheri fiii uumaa

Katika wimbo wa **Harusi wa Issa Matona**, toni ya furaha inaepatikana pale ambapo msanii amejawa na furaha na kumpa hongera bibi harusi, huku akiwaita watu kama mama, dada, shangazi na somo yake bibi harusi, ili waingie uwanjani wacheza na kuifurahi pamoja na nini harusi.

Hongera mwanangu

Hongera Mwanangu

Sisi wazazi twasema yu wapi

Wapi mama harusi

Aje hapa

Tuhangaike naye x 2

Shangazi yake harusi nataka aje hapa

Dadake harusi nataka aje hapa

Bibi yake harusi nataka aje hapa.

Somo yake harusi nataka aje hapa

Waje hapa

Tuhangaike naye x4

3.2.1.2 Toni ya Unyenyekevu

Toni ya unyenyekevu hudhihirisha heshima na utiifu kwa madhumuni ya kupata kitu fulani. Katika wimbo wa **Mister Mahmoud** toni ya unyenyekevu inajidhihirisha, ambapo mpenzi mmoja anamshukuru mwingine kwa kumuoa, kumpa makazi mema na maisha yenye raha na vile vile, kumwonyesha mapenzi ya dhati.

Mfano katika wimbo:-

Nashukuru mpenzi kwako kupata jaha

Kunipa mema makazi na maisha yenye raha

Kunipa mema makazi na maisha yenye raha

Kuijenga yangu enzi kwa pendo lenye furaha.

Katika wimbo wa **Tupendane wabaya Waulizane**, toni ya unyenyekevu pia inadhihirishwa wakati wapenzi wawili anaahidiana kila mmoja amnyenyekee mwenziwe

Mfano katika wimbo:-

Tupendane kwelikweli wabaya waulizane

unijali nikujali vipembeni wanong'one.

Katika wimbo wa **Usiche** toni ya unyenyekevu imedhihirishwa pale ambapo bibi harusi anashauriwa kuwa bwana akitaka (kushiriki ngono) tafadhali ampe bila pingamizi.

Mfano katika wimbo:-

Usiche bibi harusi usiche

Bwana akitaka tafadhari mpe

3.2.1.3 Toni ya Mapenzi

Katika wimbo wa **Mister Mahmoud**, toni ya mapenzi inajitokeza , ambapo mpenzi anazidi kumweleza mpenzi mwenziwe jinsi anavyompenda .

Mfano katika wimbo:-

I love you Mr. Mahmoud

I love you Mr. Mahmoud

Tafsiri

Nakupenda Bwana Mahmoud

Nakupenda Bwana Mahmoud.

Wimbo wa **Tupendane wabaya waulizane** pia unadhihirisha toni ya mapenzi.

Mfano katika wimbo:-

Tupendane kizunguzungu kwa matamu na machungu

Oh! Mpenzi wangu, wabaya wetu macho wameyakondoa

Oh ! tuzidi kuomba Mungu penzi letu lizidi kuendela.

Tupendane kwelikweli wabaya waulizane

Liwaume penzi hili vipembeni wanong'one

Wawili wakipendana adui hana nafasi

pendo tumelizingwa kwa yasini tatu.

Lisije kuhusudiwa na macho ya watu.

3.2.2 Matumizi ya Tamathali za Usemi

Nyimbo za harusi za Kiswahili imetumia baadhi ya tamathali za usemi kwa kusudi la kuwasilisha maudhui mbalimbali.

3.2.2.1 Tamathali za Mafumbo

Mwimbaji ametumia mafumbo, yaani lugha ambayo ni fiche, ili maana yake isieleweke waziwazi. Katika wimbo wa **Tupendane wabaya waulizane**, tamathali ya mafumbo imetumiwa.

Mfano katika wimbo:-

Wazushi tuwaringie
Timu yetu kali kwa mechi
Timu yetu kali kwa mechi

Huu ni ujumbe fiche kwani hakuna timu zinazocheza mechi . Ujumbe fiche ni kuwa wapenzi hao wawili wanayatekeleza mambo yao kwa uhodari sana , kiasi cha kulinganishwa na timu inayocheza mechi vizuri sana.

Katika wimbo wa **Usiche** lugha ya mafumbo imetumiwa ambapo bibi harusi anaambiwa kwamba bwana harusi akitaka tafadhali ampe. Ingawa mwimbaji hajataja ni nini ambacho kinazungumziwa, ujumbe uliofumbwa na maana yake ya wazi ni kushiriki ngono au mapenzi.

Mfano katika wimbo:-

Usiche bibi harusi usiche
Usiche bibi harusi usiche
Usiche bibi harusi usiche
Bwana akitaka tafadhali mpe.

Katika wimbo **Usiche** lugha ya mafumbo imetumiwa ambapo bwana harusi anaambiwa asiogope, kwani ametoa pesa kununua chake. Kinachorejelewa hapa ni kwamba bwana harusi ametoa mahari ili amuo bibiye.

Mfano katika wimbo:-

Usiche bwana harusi usiche
Umetoa pesa kununua chako
Usiche bwana harusi usiche.

Katika wimbo wa **Mister Mahmoud** lugha yenye mafumbo imetumiwa ambapo bibi harusi anamsifu bwana harusi kwa kusema kuwa yeye ni mwalimu mwenye umakinifu anapofunza na kwamba uhodari wake ni wa hali ya juu sana. Bibi harusi anaendelea kueleza kwamba bwana harusi anayafahamu mambo yote, na kila atendapo jambo, hulitenda kimiujiza au kwa njia hasa isiyoeleweka. Ujumbe unaorejelewa hapa umefumbatwa, kwani bwana harusi si mwalimu. Kinachorejelewa

ni kuwa bwana harusi ni mume anayetekeleza mambo yote ya unyumba kwa umakinifu sana na hakuna jambo asilolijua.

**Kwa hakika ni Mwalimu mwenye makini kufunza
Hodari ulohitimu mambo yako miujiza
Hodari ulohitimu mambo yako miujiza
Huna usilofahamu kila mtezo wateza**

Tamathali za mafumbo pia ni mbinu ambayo imetumiwa katika wimbo wa Tupendane wabaya waulizane.

Mfano katika wimbo:-

**Sweetie unilish hata mlo uso mboga
Kisha unipe kila kitu tulichochaha lalishiwa
Nami nikupe mavitu we mwenyewe unanijua
Kisha tucheze sebende letu mpaka joto analia.**

**Unavyocheza sebende I love you darling
Ah! Habiti wangu usipunguze dozi, mimi bado sijapoa
Daktari wangu dawa zako we ndo zitonisaidia.**

Ujumbe uliofumbatawa katika mafumbo ni kuhusu kushiriki ngono kwa hawa wapenzi wawili

3.2.2.2 Tamathali za Msisitizo

Kama vile tumeelezea hapo juu, hii ni hali ya kutia mkazo katika maelezo ili kuonyesha jinsi jambo lenyewe lilivyo muhimu. Hii ni hali ya kutia chuku au kutia chumvi. Katika wimbo wa **Tupendane wabaya waulizane**, tamathali ya msisitizo imetumiwa ili kuisistiza mapenzi ya wawili wapendanao. Msisitizo huu unanua kuonyesha kiwango cha juu sana cha mapenzi ya bwana na bibi harusi, mapenzi ambayo hayawezi yakavunjwa na mahasidi

Mfano katika wimbo:-

**Tupendane kizunguzungu kwa matamu na machungu,
Oh! Mpenzi wangu , wabaya wetu macho wameyakondoa
Oh! Tuzidi kuomba Mungu , penzi letu lizidi kuendelea
Tupendane kwelikweli wabaya waulizane.**

Katika wimbo wa **Harusi wa Issa Matona** mbinu ya tamathali ya msisitizo imetumiwa ambapo msanii anatia chuku katika hali ya kufurahia bibi harusi kwa kuwaita watu mbalimbali ili waje wahangaikae na bibi harusi, yaani wafurahi pamoja na bibi harusi

Mfano katika wimbo:-

**Mamaye harusi aje hapa
Tuhangaikae naye
Shangazi lake harusi naye nataka aje hapa
Tuhangaikae naye
Na bibi yake harusi naye nataka aje hapa
Tuhangaikae naye
Na somo yake harusi naye nataka
Tuhangaikae naye.**

Mwimbaji ameendelea kusisitiza hali ya mapenzi ambapo bibi harusi anasema kuwa ameridhishwa na mapenzi ya Bwana Mahmoud, ambayo yameichukua akili yake kabisa kwamba hana lingine la kufikiria au la kufanya. Huu ni msisitizo wa mapenzi kati ya bwana na bibi harusi.

Mfano katika wimbo:-

**Menidhibiti kikweli mpenzi menizuiya
Umenitweka akili yangu imepotea
Umenitweka akili yangu imepotea
Sitoki sendi mahali kwako nimeshazoea**

Bibi harusi anaendelea kusesitiza kuwa usiku halali na mchana kutwa pia halali tena, kwani huwa anayawazia mapenzi ya Bwana Mahmoud. Kwa kweli, mapenzi ambayo yanamkosesha mtu usingizi ni mapenzi makubwa sana.

3.2.3 Takriri

Takriri ni urudiaji wa sauti, neno au mstari fulani kwa kusudi la kusesitiza. Nyimbo za harusi za Kiswahili zimetumia takriri kwa lengo la kusesitiza ujumbe fulani. Katika **Qasida za Harusi za Hamisa Obeid**, kiitikio kimerudiwarudiwa baada ya kila kifungu kwa kusudi la kusesitiza kuwa harusi ni sherehe iliyobarikiwa na Mungu. Hii ni takriri sentensi.

Imeshawadiaa na imeshatimaa

Harusi ya barakaaa

Katika wimbo wa **Mister Mahmoud** kiitikio pia kimerudiwarudiwa kwa kusudi la bibi harusi kusesitiza mapenzi yake ya dhati kwa Bwana Mahmoud. Hii ni takriri kifungu.

I love you Mr Mahmoud

I love you Mr Mahmoud

Tafsiri

Nakupenda bwana Mahmoud

Nakupenda Bwana Mahmoud

Katika wimbo wa **Usiche**, takriri ya mstari imetumika ili kuwasisitizia maarusi kwamba wasiogope katika maisha yao mapya ya unyumba. Takriri kifungu imetumiwa kwani maneno wamerudiwa katika kifungu Kizima.

Usiche bwana harusi usiche

Usiche bwana harusi usiche.

Ushe bwana harusi usiche

Ukiona bahari utaogelea

3.2.4 Kubadilisha na Kuchanganya Ndimi

Mbinu ya kubadilisha na kuchanganya ndimi au msimbo imetumiwa katika nyimbo za harusi za Kiswahili. Sababu ambazo zimechangia matumizi ya mbinu hii ni pamoja na kuwa waimbaji wana elimu na ujuzi wa lugha zaidi ya moja, ni vijana na vile vile wana lengo la kusisitiza ujumbe.

Katika **Qasida za Harusi**, maneno ya lugha ya Kiarabu wametumika kusisitiza kuwa harusi ni jambo jema na lililokubalika kwa Mungu na katika jamii kwa jumla.

Tushangilie harusi **minnn sunnaaa**

Ni jambo la kheri **fiii uuumaaa**

Katika wimbo wa Mister Mahmoud, msanii ametumia lugha ya Kiswahili na ya Kingereza

Mfano

Helo, helo, helo I love you Mr Mahmoud

Helo, helo, helo I love you Mr Mahmoud

Tafsiri

Helo, helo, helo

Nakupenda Bwana Mahoud

Usiku huwaza sana kukicha silali tena

I love you Mr Mahmoud

Maneno yenye asili ya Kiarabu pia yametumika katika nyimbo za harusi za Kiswahili, kwa mfano ‘Kheri’, ‘Jamili’, ‘radhi’

Katika wimbo wa **Tupendane wabaya Waulizane**,

maneno ya Kiingereza yametumiwa,

Kwa mfano:-

Honey, sweetie ,

I love you darling.

3.2.5 Maswali ya Balagha

Katika wimbo wa **Harusi wa Issa Matona**, msanii ameyauliza maswali ambayo hayahitaji majibu yoyote, ila tu kuchochea fikira za hadhira.

Sisi wazazi asema yu wapi?

Wapi mama harusi aje hapa tuliangaika naye.

Katika wimbo wa **Tupendane Wabaya Waulizane**, swali la balagha limeulizwa ambapo msani anasemi ni nini ambacho watu wataulizana . Swali ambalo watu wataulizana ni kuhusu mapenzi ya wawili waliopendana.

Mfano katika mfano:-

Tupendane kwellikweli wabaya waulizana

Unijali nikujali vipembeni wanong'one

Haya ni maswali ambayo hayahitaji kujibiwa . Katika wimbo wa **Salaam Bwana Kharousi** maswali ambayo yameulizwa hayahitaji majibu ya moja kwa moja
Mfano katika wimbo:-

Ewe ndugu yangu wasubiri nini ?

Jambo la kua utafanya nini”

3.2.6 Kufupisha na Kurefusha Maneno.

Mbinu ya kufupisha na kurefusha maneno hutumiwa sana katika ushairi, ambapo lengo huwa ni utoshelezi wa mizani na vina katika shairi. Mbinu hii imetumika katika nyimbo za harusi za Kiswahili, ambapo baadhi ya maneno yamefupishwa au kurefushwa ili kutosheleza mahadhi au mapigo katika wimbo.

Katika wimbo wa **Mister Mahmoud**, mbinu ya kufupisha na kurefusha maneno imejidhihirisha.

Mfano:

Kufupisha maneno

Kawaida (Kiswahili sanifu)

Menidhibiti

Umenidhibiti

Menizuiya

Umenizuiya

Sendi

Siendi

Kiwa

Nikiwa

Unipayo

Unayonipa

Kateremsha

Nikateremsha

Ulohitimu

Uliyohitimu

Usilofahamu

Usilolifahamu

Kurefusha maneno

Kawaida (Kiswahili sanifu)

Menizuiya

Umenizuiya.

Wimbo wa Tupendane wabaya waulizane

Kufupisha maneno

Kawaida

Nami

Na mimi

We mwenyewe

wewe mwenyewe

Tazimia

atazima

Wanong'one

Wanang'onezana

Hitimisho

Katika sura hii ya tatu tumejikita katika uchambuzi wa fani mbalimbali ambazo zimetumiwa katika nyimbo za haruzi za Kimeru na za Kiswahili. Tumefafanua dhana ya fani na kuchambua baadhi ya fani kama vile toni, tamathali za usemi, takriri, kubadilisha na kuchanganya ndimi na fani nyinginezo. Tumetoa mifano ya jinsi fani hizi zimetumiwa katika kuwasilisha ujumbe wa msanii, katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

SURA YA NNE

ULINGANISHAJI WA MAUDHUI NA FANI KATIKA NYIMBO ZA HARUSI ZA KIMERU NA KISWAHILI

4.0 Utangulizi

Lengo kuu la utafiti wetu ni uchambuzi ligandishi wa maudhui na fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili. Katika sura ya pili na ya tatu ya kazi yetu, tumefanya uchambuzi wa maudhui na fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili. Katika sura hii tumeshughulikia ulinganishaji wa maudhui na fani. Ni dhahiri kuwa kuna maudhui na fani zinazolingana na pia kutofautiana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

4.1. Ulinganishaji wa Maudhui katika Nyimbo za Harusi za Kimeru na Kiswahili

Kwa kurejelea maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili, ni dhahiri kwamba kuna maudhui yanayofanana au kulingana katika jamii lengwa na vile vile kuna maudhui ambayo yanatofautiana.

4.1.1. Maudhui Yanayolingana

Kwa kurejelea maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili, lengo kuu la msanii ni kuwashauri au kuwapa mawaidha maarusi, wazazi wao au jamii kwa jumla.

4.1.1.1 Ushauri na Mawaidha kwa Maarusi

Katika sura ya pili sehemu ya 2.2.2. tumeeleza kuwa kuna nyimbo za Kimeru zilizoimbwa katika sherehe ya harusi ili kuwashauri na kuwapa maarusi mawaidha katika maisha yao mapya ya ndoa. Wimbo wa **Garura Mithiire** ni mojawapo ya nyimbo za harusi za Kimeru, ambao unawashauri maarusi kubadilisha mienendo waliyokuwa nayo kabla ya kuolewa, na kuiga mienendo inayoendana na maisha yao mapya ya ndoa. Kwa mfano, bibi harusi anashauriwa kuwajibika katika ndoa, kwa kumtunza mume na watoto kwa kila hali, naye bwana harusi anahimizwa kumpenda bibi yake na watoto na kuhakikisha ametosheleza au kukidhi mahitaji yao yote.

Katika wimbo wa Kiswahili wa Usiche, bwana harusi anashauriwa kwamba asiogope chochote maishani. Anaendelea kushauriwa kuwa akiona bahari ataogelea hadi avuke ng'ambo nyingine. Bibi harusi naye anashauriwa kuwa asiogope chochote, na bwana harusi akitaka ampe. Huu ni ujumbe au ushauri uliofumbatwa, ili maana yake yasieleweke waziwazi. Ujumbe uliofumbatwa ni kuhusu kushiriki ngono. Hivyo basi, ni bayana kuwa maudhui ya ushauri na mawaidha kwa maarusi ni maudhui yanayolingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili. Hata hivyo, ni vizuri kuelewa kuwa mawaidha na ushauri unaweza kuwa tofauti, lakini ukweli ni kwamba ushauri unapatikana katika jamii zote mbili.

4.1.1.2. Kupongeza au Kusifu Maarusi

Katika 2.2.1 hapo juu tumeelezea kuwa kuna nyimbo za harusi za Kimeru ambazo hukusudia kuwapongeza au kuwasifu maarusi, kwa mfano wimbo wa **Kaana ni Keega**.

Wimbo huu huimbwa kuonyesha uzuri wa mtoto, hasa atakapolewa, atawawezesha wazazi kusafiri mbali, kupata mahari, mtoto kuwatunza wazazi katika maisha yao ya uzeeni na mengineyo. Katika 2.3.3 tumeelezea kuwa nyimbo za harusi za Kiswahili pia zilikusudia kuwapongeza na kuwasifu maarusi. Katika wimbo wa **Qasida za Harusi wa Hamisi Obeid**, msanii anawaambia maarusi kwamba harusi ni njema na ni kitendo kinachofurahiwa na watu wote katika jamii. Hivyo basi, maudhui ya kupongeza au kusifu maarusi yanalingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili.

4.1.1.3. Maombi au Dua.

Katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili maombi au dua ni maudhui yaliyopewa kipao mbele. Katika 2.7.9 hapo juu tumeelezea kuwa harusi katika jamii ya Wameru ilichukuliwa kuwa baraka kutoka kwa Mungu. Ndiposa maombi na salae za ndoa zilisemwa wakati wa ibada ya ndoa kanisani. Nyimbo pia zinaimbwa zinazoelekeza maombi ya maarusi kwa Mungu. Katika wimbo wa **mwana ti mbetiri**, waimbaji wanasema kuwa walikuwa wakiombea harusi ya wana wao kwa muda mrefu.

Katika 2.3.1 tumeeleza kuwa wakati wa harusi ya Waswahili kuna nyimbo ambazo zinaimbwa kwa kusudi la kuwaombea maarusi mema na baraka za Mwenyezi Mungu. Katika wimbo wa **Qasida za Harusi** waimbaji wanawaombea maarusi

dua njema kwa Mungu . Wanawaombea maarusi maisha mema yenye kheri, na kwamba Mungu awabariki na watoto wenye fahamu nzuri . Ni dhahiri kwamba maudhui ya maombi au dua yanalingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Hata hivyo, maombi yanayoombwa kwa maarusi yanakuwa tofauti kwani maombi ya Waswahili ni ya Kiislamu ilhali maombi ya Wameru ni ya dini ya Kikristu.

4.1.1.4 Kufana kwa Harusi

Katika 2.2.3 tumeeleza kuwa nyimbo za harusi za Kimeru zina maudhui ya kushangilia na kusherehekea ufanisi wa sherehe za harusi . Tukirejelea wimbo wa **Gikubwa Kiatho**, ni bayana kuwa wimbo huu unaimbwa kama ishara ya kufanikiwa kwa harusi . Wimbo huu uliimbwa na watu wote waliohudhuria sherehe ya harusi , wake kwa waume , wote wakidhihirisha kuridhishwa na harusi hiyo. Katika 2.3.8, wimbo wa harusi wa Kiswahili wa **Qasida za Harusi** unaelezea kuridhika kwa waimbaji kwa kuwa sherehe ya harusi imewadia na imetimia , hivyo basi wanayo sababu ya kushangilia .

Ni bayana kuwa maudhui ya kufana kwa harusi yanalingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

4.1.1.5 Kuburudisha

Katika sehemu ya 2.2.8 hapo juu, tumefafanua kuwa nyimbo za harusi za Kimeru zilikuwa na lengo la kuburudisha hadhira, zaidi ya ya kuelezea mengine ya nyimbo.

Tumeelezea kwamba nyimbo za burudani ziliimbwa ili kuwatumbuiza watu hasa wakati wa ibada kanisani, wakati wa kupokea vyakula au wakati wa kukata keki.

Katika 2.3.7 tumeeleza kuhusu burudani katika nyimbo za harusi za Kiswahili , hasa nyimbo za “ taarabu’ , ambayo ni ngoma ya kuisimua ya Waswahili inayokusudiwa kuwatumbuiza au kuburudisha hadhira .

Maudhui ya burudani yanalingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili hasa tunaposhikilia maoni ya baadhi ya wasomi au wataalumu wa taaluma ya nyimbo, kuwa umuhimu mkuu wa nyimbo ni kuburudisha. Mifano ya wanataaluma hawa ni kama vile mwokozi (1996), Finnegan (1970) na wengineo.

4.1.2 Maudhui Yanayotofautiana

Katika sehemu ya 4.1.1. tumefafanua kuwa kuna maudhui ya nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili ambayo yanalingana. Katika sehemu hii tumefafanua kwa kina maudhui ambayo yanatofautiana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

4.1.2.1. Kuomba Msamaha

Katika sura ya pili, sehemu ya 2.2.4, tumeeleza kuwa wazazi wa jamii ya upande wa bwana harusi huomba msamaha iwapo watachelewa kufika nyumbani kwa bibi harusi ili kuomba wapewe bibi harusi wampeleke kanisani kwa ibada ya harusi . Wakati mwingine wazazi waliochelewa walitakiwa kutoa zawadi fulani kama njia ya kuomba msamaha .

Katika harusi ya Waswahili , hatujashuhudia uombaji wa msamaha katika utafiti ambao tumetekeleza . Hivyo basi maudhui haya ya uombaji wa msamaha huenda yakatofautiana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

4.1.2.2 Mapenzi

Katika 2.3.5 hapo juu tumeeleza kuwa lugha ya mapenzi inajidhihirisha katika nyimbo za harusi za Kiswahili . Haya ni maneno matamu yenye hisia nzitonzito na maneno yenye kumsifu mpenzi fulani na hasa kuibua hisia fulani za kimapenzi . Wimbo wa **Mister Mahmoud** ni mfano wa wimbo unaodhihirisha hisia za kimapenzi.

Katika utekelezaji wa utafiti wetu, hatujadhihirisha lugha ya kuibua hisia za kimapenzi katika nyimbo za harusi za Kimeru katika nyimbo ambazo tumechambua . Hivyo basi, huenda maudhui ya mapenzi yanatofautiana katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili.

4.1.2.3 Maudhui ya Maombi au Dua

Ingawa maudhui ya maombi na dua yanalingana katika jamii za Wameru na Washwaili tofauti iliyoko ni kwamba kama vile tumeeleza hapo juu, maombi ya Waswahili yalifanywa kulingana na dini ya Kiislamu ilhali maombi ya Wameru yalifanywa kulingana na dini ya Kikristu,

4.1.2.4. Maudhui ya Mawaidha na Ushauri

Katika ulinganishi wa maudhui ya nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili hapo juu, tumeeleza kuwa maudhui haya yamefafana. Hata hivyo, tofauti ya maudhui haya ni kuwa maudhui yalitolewa kwa njia tofauti na watu tofauti. Kwa mfano, bibi harusi katika harusi ya Waswahili alishaurirwa na kungwi, ambaye alikuwa na ujuzi na utaalumu wa ndoa na unyumba. Katika harusi ya Wameru, ushauri kwa bibi harusi ulitolewa na mamake bibi harusi na wanawake wengine wa rika la mamake bibi harusi na ambao walirikwa na mamake bibi harusi ili wamsaidie kumshauri bibi harusi. Hili ni dhihirisho kuwa maudhui ya ushauri na mawaidha kwa maarusi yalitofautiana

4.2 Ulinganishaji wa fani katika Nyimbo za Harusi za Kimeru na Kiswahili

Kwa kurejelea fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili, ni muhimu kuzingatia kuwa kuna fani zinazofanana, na vile vile zile ambazo zinatofautiana.

4.2.1 Fani Zinazolingana

Utafiti wetu umedhihirisha kwamba kuna fani zinazolingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

4.2.1.1 Toni

Kwa kurejelea dhana ya toni, ni dhahiri kuwa dhana hii imetumiwa katika uwasilishaji wa ujumbe katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili katika 3.5.1.1. na 3.6.1.1. Katika sura ya tatu, tumefafanua matumizi ya toni ya furaha katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Hivyo basi, ni dhana ambayo inalingana katika nyimbo za jamii lengwe. Aidha, ni muhimu kuzingatia kwamba toni mbalimbali zimetumika kuwasilisha ujumbe tofauti tofauti, kama vile tumeeleza katika 4.2.2. ambapo tumeeleza kuhusu fani zinazotofautiana.

4.2.1.2 Matumizi ya Tamathali za Usemi

Katika sehemu ya 3.4.2 katika sura ya tatu, tulifafanua kuwa kuna tamathali za mafumbo, tamathali za mlinganisho na tamathali za msisitizo.

Utafiti wetu umedhihirisha kuwa kuna matumizi ya tamathali za mafumbo na tamathali za msisitizo katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili .

Hivyo basi, matumizi ya tamathali za usemi ni dhana inayolingana katika jamii lengwa. Aidha ni muhimu kuzingatia kwamba utafiti wetu haukudhihirisha matumizi ya tamathali za mlinganisho katika nyimbo za harusi za Kiswahili.

4.2.1.3 Takriri

Mbinu ya urudiaji wa sauti , maneno, sentensi au vifungu kwa kusudi la kusisitiza ujumbe ni dhana ambayo inalingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili, kama inavyodhihirishwa katika 3.5.3. na 3.6.3 katika sura ya tatu. Katika wimbo wa harusi wa Kimeru wa **Gikubwa Kiatho** (3.5.3) takriri imetumiwa . Katika nyimbo za harusi za Kiswahili za **Mister Mahmoud, Usiche** na , (3.6.3) taKriri zimetumiwa kwa kusudi la kusisitiza ujumbe . Hivyo basi, matumizi ya takriri ni mbinu inayolingana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

4.2.1.4 Kubadilisha na Kuchanganya Ndimi

Kwa kurejelea sehemu ya 3.5.4 na 3.6.4 katika sura ya tatu , mbinu ya kuchanganyua na kubadilisha ndimi zimetumiwa . Hata hivyo , ufafanuzi wa 3.5.4 unaonyesha kuwa dhana hii haitumiki kwa wingi katika nyimbo za harusi za Kimeru, kama inavyokuwa katika nyimbo za Kiswahili . Katika nyimbo za Kimeru, maneno machache tu, ya Kiingereza yametumiwa kama vile “ mobile’ ilhali nyimbo za Kiswahili zimetumia mbinu hizi zaidi , katika hali ya kuchanganya au kubadili ndimi kama vile tumefafanua katika 4.2.2.

Hata kama nyimbo za Kimeru zimetumia asilimia kidogo ya ubadilishaji na kuchanganya ndimi ikilinganishwa na matumizi ya dhana hii katika nyimbo za Kiswahili , ni dhahiri kuwa ni dhana zinazolingana kwa kiasi fulani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

4.2.2. Fani Zinazotofautiana

Kuna baadhi ya fani zinazotofautiana katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili, kama vile tumedhihirisha katika utekelezaji wa utafiti wetu.

4.2.2.1 Toni

Katika sehemu ya 4.2.1.1 hapo juu, tumeelezea kuwa ingawa kuna ulinganishi wa dhana ya toni katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili , ni muhimu kuzingatia kuwa toni mbalimbali zimetumiwa katika kuwasilisha ujumbe tofauti tofauti, hivyo basi kuzua tofauti ya matumizi ya toni katika nyimbo lengwa . Huku toni ya furaha ikilingana katika nyimbo za Kimeru na za Kiswahili , tofauti za toni zinapatikana pale ambapo nyimbo za Kimeru zinadhihirisha toni ya huzuni (3.5.1.2) na toni ya kukejeli (3.5.1.3) ilhali nyimbo za Kiswahili zinadhihirisha toni ya unyenyekevu (3.6.1.2.) Haya yanadhihirisha kuwa matumizi ya toni, kwa upande mmoja yanalingana na kwa upande mwingine yanatofautiana kwa kuzingatia utafiti wetu.

4.2.2.2 Tamathali za Usemi

Katika 4.2.1.2 hapo juu, tumefafanua kuwa ingawa nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili zinalingana katika matumizi ya tamathali za mafumbo na msisitizo, tofauti inazuka pale ambapo nyimbo za Kiswahili hazijadhihirisha matumizi ya tamathali za mlinganisho kwa kurejelea utafiti wetu.

4.2.2.3 Kuchanganya na Kuhamisha Ndimi

Kwa kurejelea sehemu ya 4.2.1.4 hapo juu tumeelezea kuwa ingawa dhana hizi zinatumiwa katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili , tofauti inazuka pale ambapo matumizi ya dhana hii katika nyimbo za Kiswahili ni zaidi ya jinsi ambavyo zinatumiwa katika nyimbo za Kimeru . Huku nyimbo za Kimeru zikitumia dhana ya kuchanganya ndimi kwa asilimia kidogo sana kwa mfano katika (Wimbo wa **Kaana ni Keega** neno la kiingereza ‘ Mobile’) nyimbo za Kiswahili zimetumia dhana hii kwa asilimia kubwa zaidi kwa mfano wimbo wa **Mister Mahmoud** ambao mbali na kuchanganya ndimi , kuna kubadilisha ndimi (kuachilia lugha ya Kiswahili na kuingiza mistari kadhaa ya lugha ya Kiingereza Mfano katika wimbo:-

Helo, helo , helo I love you Mr. Mahmoud

Helo, helo, helo I love you Mr. Mahmoud

Usiku huwaza sana kukicha silali tena

I love you Mr. Mahmoud

Maelezo haya yanadhihirisha tofauti za matumizi ya kuchanganya na kubadilisha ndimi katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili kwa kuzingatia utafiti wetu.

4.2.2.4 Utohozi

Mbinu ya kukopa maneno kutoka lugha moja na kuyaingiza katika lugha nyingine kwa kulipa neno matamshi na maendelezo yanayowiana na lugha hiyo pokezi ni dhana inayojitokeza katika nyimbo za harusi za Kimeru, tukirejelea sehemu ya 3.5.5. katika sura ta tatu. Dhana ya utohozi haijadhihirishwa katika nyimbo za Kiswahili kwa kurejelea utafiti wetu.

4.2.2.5. Kufupisha na Kurefusha Maneno

Katika sura ya tatu sehemu ya 3.6.6. tumeelezea kuhusu mbinu ya kufupisha na kurefusha maneno katika nyimbo za harusi za Kiswahili, ambayo pia hutumika katika ushairi . Pia tumeelezea sababu za kufupisha na kurefusha maneno na kutoa mifano . Utafiti wetu haukudhihirisha dhana hii katika nyimbo za Kimeru , hivyo basi kuzua tofauti ya matumizi ya kufupisha na kurefusha maneno katika nyimbo za Kimeru na za Kiswahili (mbinu za inkisari na mazida).

Hitimisho

Katika sura ya nne, tumeshughulikia ulinganishaji wa maudhui na fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili . Kusudi letu ni kuonyesha maudhui yanayolingana na kutofautiana katika nyimbo teule za Kimeru na za Kiswahili . Tumedhihirisha kuwa kuna maudhui yanayolingana kama vile ushairi kwa maarusi na wazazi, jamii kwa jumla, kupongeza au kusifu maarusi, maombi au dua , majukumu ya maarusi , kufana kwa harusi na maudhui mengineyo. Maudhui yanatofautiana ni kama vile kuomba msamaha , msisitizo wa mapenzi, kejeli na maudhui mengineyo.

Fani zinazolingana ni kama vile toni, tamathali za semi , kuchanganya na kubadilisha ndimi na takriri .

Hata hivyo kuna tofauti katika matumizi ya fani ya toni , tamathali za usemi na kuchanganya na kubadili ndimi ingawa kuna kulingana kwa fani zizo hizo.

SURA YA TANO

MUHTASARI WA UTAFITI, CHANGAMOTO NA MAPENDEKEZO

5.0 Utangulizi

Utafiti wetu umeshughulikia uchambuzi linganishi wa maudhui na fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili . Lengo letu katika sura hii ni kutoa majumuisho juu ya mchakato mzima wa shughuli yetu ya utafiti . Tumeweza kujadili nadharia tete zetu pamoja na kuangazia matatizo tuliyokumbana nayo katika harakati za utafiti wetu. Pia tumetoa muhtasari, hitimisho na mapendekezo ambayo yatatoa mchango mkubwa kwa watafiti wengine ambao watajishughulisha na tafiti zao za baadaye.

5.1 Muhtasari wa Utafiti

Lengo kuu la utafiti wetu ni uchambuzi linganishi wa maudhui na fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili .

Utafiti huu umefanikiwa kujibu maswali ya nadharia tete zilizo rodheshwa kuwa kuna uhusiano na tofauti ya kimaudhui na kifani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili.

Ni dhahiri kuwa utanzu wa nyimbo umeshughulikiwa na baadhi ya wasomi lakini swala la ulinganishaji wa fani na maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na Kiswahili halijashughulikiwa .

Katika sura ya kwanza tumejikita katika utangulizi , tatizo la utafiti , madhumuni na nadharia tete ambazo tumehusisha katika utafiti wetu , sababu za kuchagua mada, upeo na mipaka ya utafiti, misingi ya kinadharia , yaliyoandikwa kuhusu somo la utafiti na mbinu ambazo tumetumia .

Sura ya pili imeshughulikia maudhui katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili Maudhui haya ni pamoja na kupongeza au kusifu maarusi , ushauri na mawaidha kwa maarusi na wazazi wao, maudhui ya kufana kwa harusi , maombi / dua , kutahadharisha au kuonya maarusi, kumkaribisha bibi harusi nyumbani ,

maudhui ya kuburudisha na majukumu ya maarusi miongoni mwa maudhui ambayo tumeshughulikia .

Sura ya tatu imeshughulikia matumizi ya baadhi ya fani za lugha katika uwasilishaji wa ujumbe. Fani hizi ni kama vile toni, tamathali za usemi, takriri, kubadilisha na kuchanganya ndimi na nyinginezo .

Sura ya nne imeshughulikia uchambuzi linganishi wa maudhui na fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili. Tumejaribu kuonyesha maudhui na fani ambazo zinalingana, na vilevile zile ambazo zinatofautiana.

Hatimaye sura ta tano imeshughulikia muhtasari wa kazi ya utafiti wetu, changamoto ambazo tumekumbana nazo katika utekelezaji wa utafiti wetu na mapendekeza ambayo huenda yakawafaa sana watafiti wa hapo baadaye .

5.2 Changamoto katika Utafiti wetu.

Utafiti huu ulifanywa maktabani na nyanjani. Katika kukamilisha utafiti wetu , tulikumbana na baadhi ya changamoto . Utafiti wa nyanjani ulitugharimu sana, kwani ilitubidi tufunge safari mara kwa mara ili kukutana na wahojiwa waliotusaidia.

Harusi ni sherehe maalum sana katika jamii, hivyo basi kulikuwa na nyimbo chungu nzima tulizokusanya wakati wa utafiti wa nyanyani . Kuchuja nyimbo ambazo zinatufaa zaidi lilikuwa ni tatizo kubwa sana. Baadhi ya nyimbo hizo zilihitaliwa kufanyiwa tafsiri kwa lugha ya Kiswahili. Hasa nyimbo za jamii ya Waweru . Katika harakati za kutafsiri nyimbo hizo , maana ya wimbo huenda ikabadilika na vile vile kusababisha mabadiliko ya kimahadhi, hivyo basi kutoimbika kama ilivyokusudiwa.

Shughuli ya kufanya tafsiri pia ilichukua muda mrefu. Mara kwa mara, tulikumbana na wahojiwa ambao hawakuwa tayari kushirikiana kabisa na watafiti . Aidha , walihitaliwa kuzawadiwa kwa juhudi zao, au walifikiria kuwa tulitekeleza shughuli ya utafiti ili itufaidi kifedha .

Katika jamii za Wameru na Waswahili, sherehe za harusi huandaliwa katika miezi ya Aprili, . Agosti and Desemba, hasa wakati wa likizo, ambapo shule huwa zimefungwa . Jambo hili limezua changamoto katika utafiti wetu kwani utafiti wa nyanjani uliwezekana tu kwa miezi ya Aprili na Agosti.

Muda unaotolewa kwa watafiti pia ni mchache mno, jambo ambalo linawatatiza sana katika kuutekeleza na kuukamilisha utafiti wao ipasavyo.

Kwa vyovyote vile, tulijikakamua dhidi ya changamoto zilizotukabili, na tulifaulu katika kuutekeleza utafiti wetu.

5.3 Mapendekezo

Tungependa kuwahimiza wasomi zaidi kufanya utafiti zaidi , hasa katika utanzu wa fasihi simuizi ambao unatoweka pole pole na mahala pake kuchukuliwa na fasihi andishi. Pili, maudhui na fani katika nyimbo za harusi za Kimeru na za Kiswahili ni eneo pana sana la kiusomi , kwa kuwa maudhui na fani hizi ni nyingi sana . Kwa kuwa tumejikita tu katika baadhi ya maudhui na fani , tungependekeza utafiti zaidi ufanywe na baadhi ya wasomi kwa lengo la kufikia yale ambayo hatukuyafikia.

MAREJELEO

Beja, S.K (2001), *Giriama Funeral Songs: Functional Aesthetic study*. Ph.D. Thesis, Chuo Kikuu cha Nairobi.

Finnegan, R. (1970), *Oral Literature in Africa*. London: Oxford University Press.

Hegel, G.W.F (1971), *Introduction to Aesthetics*, Oxford: Claredon.

Johnson, F. (1935), *Kamusi ya Kiswahili*. London: Oxford University Press.

Kinene wa Mutiso, (1985), *Hurafa na Uyakifu katika Hamziyaa*. Tasnifu ya uzamili, Chuo Kikuu cha Nairobi.

Kinoti, T.M. (2008), *Fasihi Simulizi na Utamaduni*: The Jomo Kenyatta Foundation: Nairobi, Kenya.

Kirubi, N.W. (2007), *Dhana ya Nyimbo: Sifa, Miundo, Aina Mbalimbali na Majukumu ya Nyimbo*. Tasnifu ya uzamili, Chuo Kikuu cha Nairobi.

Kitsao, J. (1975), *A stylistic Approach for the Study of Swahili Prose Texts*: Tasnifu, Chuo Kikuu cha Nairobi.

Leech, G.N (1969), *A Linguistic Guide to English Poetry*. London: Longman.

Leech, G. N & Short, M.A (1981) *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. London, Longman Group Limited.

Madumulla, J.S (2009), *Riwaya ya Kiswahili: Nadharia, Historia na Misingi ya Uchambuzi*. Nairobi: Phoenix Publishers Limited.

Matei, A.K. (2011), *Fani ya Fasihi Simulizi*. Oxford University Press..

Mbatiah, M. (2001), *Kamusi ya Fasihi*, Standard Textbooks, Nairobi.

Makange, J.K. (2015), *Ulinganishaji wa Fani za Kiutendi katika Nyimbo za Harusi Miongoni mwa Jamii za Wataveta na Waswahili*. Tasnifu ya Uzamili, Chuo Kikuu cha Nairobi.

Mogambi, H. (2007), *Uchambuzi wa Nyimbo za Kiswahili*. Tasnifu ya uzamili, Chuo Kikuu cha Nairobi.

- Mukobwa, J.N.M. (1985), *Maudhui katika Tamthilia Tano za Ebrahim Hussein*.
Tasnifu ya uzamili, Chuo Kikuu cha Nairobi.
- Mbiti, J.S. (1975), *Introduction to African Religion*, Heinmann Educational Books,
Nairobi.
- Msokile, M. (1992), *Msingi wa Hadithi Fupi*. Dares Salaam; Dar es Salaam
University Press.
- _____ (1993), *Misingi ya Uhakiki wa Fasihi*, Nairobi, E.A.E.P.
- Mulokozi, M.M. (1993), *Fasihi, Uandishi na Uchapishaji*. Makala ya semina ya
umoja wa waandishi wa vitabu. Tanzania Dar es Salaam University Press &
Wavita: Dar es Salaam.
- _____ (1996), *Fasihi Simulizi ya Kiswahili*, Dar es Salaam: Chuo Kikuu cha
Tanzania.
- Mwai, W. (1997), *Power of Songs for the Swahili Women. In the Contesting Social
Death: Essay on Gender and Culture*, Ed. Wanjiku K., Masinjila M. and
Obote M.
- Nairobi: Kenya Oral Literature Association.
- Mboti, D. (2012), *Mtindo katika Nyimbo za Michezo ya Watoto wa Darasa la
Kwanza, katika Tarafa ya Starehe*, Nairobi. Tasnifu ya uzamili, Chuo Kikuu
cha Nairobi.
- Mohamed, S.A. (1995), *Kunga za Nathari ya Kiswahili* East African Educational
Publishers, Nairobi.
- Ngome, M.D. (2014) *Uchambuzi wa Nyimbo za Harusi za Wadigo na Waswahili*,
Tasnifu ya uzamili, Chuo Kikuu cha Nairobi.
- Ngure, A. (2003), *Fasihi Simulizi ya Shule za Sekondari*, Phoenix Publishers Limited,
Nairobi.
- Ntarangwi, M. (2003) *Gender, Performance and Identity: Understanding Swahili
Cultural Realities through Songs*, Trenton, NJ: Africa World Press.

- Njogu, K., na Chimera, R. (1999), *Ufundishaji wa Fasihi, Nadharia na Mbinu*: Nairobi: Jomo Kenyatta Foundation.
- Ngaruthi, T.K. (2008), *Fasihi Simulizi na Utamaduni*: Nairobi, The Jomo Kenyatta Foundation.
- Nyaga, D. (1986), *Mikarire na Mituurire ya Amiiru*. Nairobi, Heinmann Kenya.
- _____ (1997), *Customs and Traditions of the Meru*, East African. Education Publishers Limited, Nairobi.
- Odeo, I. na Maina, G. (2008), *Isimujamii kwa Shule za Sedondari*, Oxford University Press, Nairobi.
- Saleh, S.S. (1980), “*Nyimbo za Taarab Unguja.*” *Lugha Yetu* Namba 37. Jarida la BAKITA.
- Senkoro, F.E.M.K. (1987), *Fasihi na Jamii*. Dar es Salaam: Press & Publicity Centre.
- Sunkuli , L. & Miruka, A. (1990), *A Dictionary of Oral Literature* , EAEP, Nairobi.
- Timammy, R. (2002), *Mombasa Swahili Women’s Wedding Songs: A Stylistic Analysis*, Tasnifu ya uzamifu, Chuo Kikuu cha Nairobi.
- Wafula, M. na Njogu, K. (2007), *Nadharia za Uhakiki wa Fasihi*: Jomo Kenyatta Foundation, Nairobi.
- Wamitila, K.W. (2002), *Uhakiki wa Fasihi, Misingi na Vipengele vyake*. Phoenix Publishers Limited, Nairobi.
- _____ (2003), *Kamusi ya Fasihi, Istilahi na Nadharia*. Nairobi: Focus Publishers.
- _____ (2003), *Kichocheo cha Fasihi: Simulizi na Andishi*. Nairobi: Focus Publications Limited.
- _____ (2008), *Kanzi ya fasihi: Misingi ya Uchanganuzi wa Fasihi*. Nairobi: Vide-Muwa Publishers Limited.

KIAMBATISHO

1. NYIMBO ZA HARUSI ZA KISWAHILI

Tupendane wabaya waulizane –Mzee Yusuf

Siku zote wa kuombwa ni Mungu

Yetu sote alopanga ni Mungu

Hawa maadui zetu wanafanya kila hila

Na hili penzi letu linalindwa na Mola

Hatuwapi nafasi tunaapa tuliendeshe

Hawa wapambe nuksi jeuri tutawaonyesha

Kutwa tunaomba Mungu tunaomba Mungu

Wasije leta majungu

Tunapendana kizunguzungu,kwa matamu na machungu

Oh!mpenzi wangu,wabaya wetu macho wameyakondoa

Oh! Tuzidi kuomba Mungu, penzi letu lizidi kuendelea

Honey, nataka unibebe unipeleke kuoga

Sweetie uniliske nishibe hata mlo uso mboga

Kisha unipe kila kitu tulichohalalishiwa

Nami nikupe mavitu,we mwenyewe unanijua

Kisha tucheze sebende letu mpaka joto analia

Kwa kila mmoja wetu wakituona tazimia.

Tupendane kwelikweli wabaya waulizane

Unijali nikujali vipembeni wanong'one

Amebani makatili penzi letu wasilione

Liwaume penzi hili vipembeni wanong'one

Liwaume penzi hili dawa wasizione

Unavyocheza sebende I love you darling

Akikutaka ni bure I need you sweety

**Ah,ayuni wangu wapuuze hao
Raha ya ulimwengu wapuuze roho
Wababa wabaya walimwengu wakitaka lao lazima watimize
Sweety usiku unibembeleze uje mwema usingizi
Honey taratibu unilaze, tukutane Kwenye njozi
Tuwaone wenye wivu watapojitia kitanzi
Wale wenye roho mbovu watakonda kama uzi
Ah!sisi tuko kwenye maloavu, tunafanya makamusi
Tunakula tunda mbivu kwa manakishi na mapozi**

**Tupendane kwelikweli wabaya waulizane
Unijali nikujali vipembeni wanong'one
Amebani makatili penzi letu wasilione
Liwaume penzi hili vipembeni wanong'one
Liwaume penzi hili dawa wasizione
Unavyocheza sebende I love you darling
Ah! Itabiti wangu usipunguze dozi ,mimi bado sijapoa
Daktari wangu dawa zako wewe ndo zitonisaidia**

**Ah!sweety asubuhi nikiwa hoi, wayaja na makamusi
Honey basi nipe chai yenye nyingi tangawizi**

**Tupendane kwelikweli wabaya waulizane
Unijali nikujali vipembeni wanong'one
Amebani makatili penzi letu wasilione
Liwaume penzi hili dawa wasizione
Unavyocheza sebende I love you daring
Akitaka ni bure
Tutoke tukatanue kokote katika nchi
Kokote wewe nambia weisei cocobichi
Kisha nitayarishie juizi ya parachichi
Wazushi tuwaringie timu yetu kali kwa mechi
Timu yetu kali kwa mechi**

**Wawili wakipendana adui hana na fasi
Mbona mtaumwa sana ,nyiye wabaya wanafsi
Nuru imetuwakia tunamshukuru Mungu
Wale walotupangia na kutuletea majungu
Mungu atawaunga kwa miiba ya sungu
Pendo tumelizingua kwa yasini tatu
Lisije kuhusudiwa na macho ya watu**

2. HARUSI - ISSA MATONA

**Hongera mwanangu eee x2
Hongera mwanangu eee x2
Sisi wazazi aseme yu wapi?
Wapi mama Harusi
(Aje hapa tuhangaika naye) x4**

**Mamaye harusisi aje hapa
Tuhangaika naye
Shangazi lake harusisi naye nataka aje hapa
Tuhangaika naye
Na bibi yake harusisi naye nataka aje hapa
Tuhangaika naye
Na somo yake harusisi naye nataka aje hapa
Tuhangaika naye.**

**Yu wapi mama harusisi aje hapa
Tuhangaika naye
Aje tunfunze mwali aache kujedheheks
Akiitwa na mumewe wajibu kuitika
Akiitwa ewe bibi aitike labeka
Umrithie mumeo kwa kila analotaka
Aje hapa tuhangaika naye x 4**

**Hodi! Hodi! Nimekuja na la kushauri
Nimekuja na la kushauri**

Msongee karibu wala msikae mbali
Makungwi karibu kusanyikeni
Mwali amekuja leo ungo tutazaliwa lezi
Aje hapa tuhangaikae naye x 2

(Ijapokuwa na mwao sitaki mnitukane) x2
Nawaita wazazi waje hapa tuonane
Wanipe mkaja wa kuzipata
Uinue uso juu mama wahisani wakuone
Ana pokuja mumeo nyumbani
Hujambo muulizane
Umpokee mkoba mama yaliyo ndani usione
Utahadhari na soga wasije wakakunyanganya
Mama na salubeti wengine si wanaume
Leo umempata wako mama
Maharada wako wakome
Waje hapa tuhangaikae naye x4

Leo ni leo x2

(Mtauona mpambano kweli si uongo)x3

Somoye bibi harusi hebu nitafutieni
Na makungwi wake harusi wote waje hapa uwanjani
Waje tumfunze mwali malezi ya kizamani
Unapopelekwa kwako mama
Umefika nyumbani
Ukacheke na mumeo mama umpumbaze chumbani
Wakaja na ndugu zake
Mama wakaribishe nyumbani
Wakaja mawifi zake mama uinuke kitandani
Wakaja wakwezo uwaweke ukumbini
Waje hapa tuhangaikae naye x4

**Wakaja shemeji zako mama uwaweke barazani
Wakaja mashoga zako sema nao dirishani
Wakikuaga kwaheri waambie karibuni
Ufungue mlango wako urejee kitandani
Ukasikia hodi! mama ushongi uwe kichwani
Wenda ikawa ni mumewe mama
Usife moyo kama ndiye mumeo
Aje hapa tuhangaikie naye x4**

3. QASIDA ZA HARUSI (HAMISA OBEID)

**Imeshawadia na imeshatimia
Harusi ya barakaaaax2**

**Tushangilie harusi minnn sunaaaa
Ni jambo la kheri fiii uumaaa.**

**Harusi ni sunna njema minnn sunnaaa
Kitendo cha watu fiii uumaaaax2**

**Ndoa kwetu ni halali minn sunnaaa
Ni jambo jamili ii fiii uumaaa**

**Bwana harusi na bibi harusi x2
Nuru ya kheri iwashukiex2**

Kwa radhi za Mtume aa aa aa

**Waishi kufanya mema
Na watoto wao mola awajalie ee ee
Nuru ya kheri iwashukie
Fahamu nzuri uwabarikie x2**

4. MISTER MAHMOUD

**Helo,helo,helo -I love you mr.Mahmoud
Helo,helo,helo -I love you mr.Mahmoud
Usiku huwaza sana kukicha silali tena**

I love you Mr.Mahmoud.

**Nakushukuru mpenzi kwako kuipata jaha
Kunipa mema makazi na maisha yenye raha
Kunipa mema makazi na maisha yenye raha
Kuijenga yangu enzi kwa pendo lenye furaha**

I love you Mr.Mahmoud.

I love you Mr.Mahmoud.

**Menidhibiti kikweli mpenzi menizuiya
Umeitweka akili yangu imenipoteya
Umenitweka akili yangu imepoteya
Sitoki sendi mahali kwako nimeshazoea**

I love you Mr.Mahmoud.

I love you Mr.Mahmoud.

**Kiwa na wewe yakini jengine siliwazi
Kwa maneno ya imani unipayo ni mapenzi
Kwa maneno ya imani unipayo ni mapenzi
Hupiga moyo kite kateremsha pumzi**

I love you Mr.Mahmoud.

I love you Mr.Mahmoud.

**Kwa hakika ni mwalimu mwenye makini kufunza
Hodari ulohitimu mambo yako miujiza
Hodari ulohitimu mambo yako miujiza
Huna usilofahamu kila mtezo wateza**

I love you Mr.Mahmoud.

I love you Mr.Mahmoud

5. USICHE

Usiche bwana harusi usiche

Usiche bwana harusi usiche

Usiche bwana harusi usiche

Ukiona bahari utaogelea

Usiche bwana harusi usiche

Usiche bahari utaogelea uvuke

Usiche bwana harusi usiche

Usiche bibi harusi usiche

Usiche bibi harusi usiche

Usiche bibi harusi usiche

Bwana akitaka tafadhali mpe.

Usiche bwana harusi usiche

Usiche bwana harusi usiche

Usiche bwana harusi usiche

Umetowa pesa kununua chako

Usiche bwana harusi usiche

6. KHERI ISHALLAH

Kheri Ishallah Ishallah

Kheri Ishallah baraka tele

(Kwa bwana kharousi na bibi kharousi) x4

Wakae hadi milele

Kwa sheria za Kiislamu.

Furaha zimewajaa maharusi wetu hawaaa

Nyoyo imewatulia radhi

Mola awabariki awabariki

(kweli minaallha akheri ya kharousi)x4

Kwa baraka za Mtume

Wazae mke na rasuly

Maisha yako mazuri.

Wahifadhi ya Qahari mabaya yalokithiri

Kheri minaallhaa kheri ya kharousi

Kwa kweli wamependana

Ndio maana wakaoana

Kheri kheri kheri minaallhaa

Kheri minaallhaa kheri minaallhaa

7. SALAAM BWANA KHAROUSI

(QASWIDA YA HARUSI)

Salamu ya salamu bwana kharousi

Na bibi harusi salamu

Kwa bwana kharousi aishi salama

Na bibi arusi twawaombea mema

Wameshatimiza jambo lenye maana

Alilohusia Mtume hesima

Jambo la kuoa mola huridhia

Fanyeni mupesi upate tujika

Wacha wasiwasi warizikijuwa

Ilahi kudusi ndio anatowa

Ewe ndugu yangu wasuburi nini?

Jambo la kuowa utafanya nini?

Dunia hadaa maisha kalili

Nakupa nasaha hebu yafikiri

(Mawada mawaaada ya makhurousi) x4

Na dua ya kheri tunnnnnnawaombea

Mawada mawaaada ya makharousi

Maisha mazuri tunawatakia

Mawada mawaada ya makharousi

Rabii duwa zetu bwana

Mawaada yao makharousi

Waishi vizuri na maisha mema

Mawada mawaada yao makharousi

8. HEKO! (AMRI ABEDI)

Heko ! Amri Abedi mwenye fadhili na utu

Heko !akupe wadudi faraja na kila kitu

Heko !ukidhi muradi usitawi kati yetu

Ndoa aridhi mlinzi , ndoa ardhie binti.

Heko! Mapenzi yazidi, walie wivu wenzetu

Heko !lako lisirudi, wal lisishike kutu

Heko !kijana asadi, katika biladi zetu

Ndoa aridhi mlinzi , ndoa ardhie binti.

Heko !mwenye jjitihadi ,huwa tegemeo letu

Heko !halitasaidi , la ujane kuwa kwetu

Heko si umaridadi, sisi si wanyama mwitu

Ndoa aridhi mlinzi , ndoa ardhie binti.

Heko ! Ndiyo makusudi, kiumbe kutenda utu,

Heko !huwa na zwadi , nskutuza mwanakwetu

Hekohazina idadi zatoka kwa kila mtu,

Ndoa aridhi mlinzi , ndoa ardhie binti.

Heko !mchezo ni sudi,sudi yenyewe ni yetu,

Heko !chano kimebidi , kuchukuliwa na watu

Heko !sisemi zaidi, chano hiki cha wenzetu,

Ndoa aridhi mlinzi , ndoa ardhie binti

(II). NYIMBO ZA HARUSI ZA KIMERU

1.MBIRIRA MUTHONI

Mbirira muthoni ntigucereri

Ni mbotiki ngwikaira ibungo x2

Mpumite kuraja tigucereri

Mucii jwa muthoni ntigucereri x2

Ni kagwiua gwetu kwija kwi muthenya

Mbaraniria na muthoni

Ni mbotiki ngwikaira ibungo x2

TAFSIRI

Waambie wazazi wa bibi harusi

Sikutarajia kuchelewa nilikuwa nashona vifungo

Kwenye nguo ya harusi.

Waambie wazazi wake bibi harusi

Sikutarajia kuchelewa lakini tumetoka mbali sana.

Tulitarajia kufika mapema sana

Kwa wazazi wa bibi harusi

Lakini tulichelewa tukivaa mavazi ya harusi

Mbirira ngina nthaka aarete rubunguro

Nyomba e mutana ikwona muruguri x2

Ii ui ikwona muruguri

Ii ui ikwona muruguri

Guti gia gukira rete rubunguro

Tutwire kuomba rete rubunguro

Maromba jagukinya rete rubunguro

Tukwona ii murugi rete rubunguro

Mukami wa iria rete rubunguro
Chairman wa kanisa rete rubunguro

Nyomba ii muthaka
Ikwona muruguuri

TAFSIRI

Mwambie mama mkwe alete ufunguo
Nyumba ya mwanawe
Imepata wa kufungua (mkaaji)

Ii ui imepata mkaaji x2
Hakuna cha kuogopa
Maombi yetu yamejibiwa
Wa kukamua tumempata
Kiongozi wa kanisa

Nyumba ya bwana harusi
Imepata mwenyewe

2. KAANA NI KEEGA

Ii ii uu kaana ni keega
Gatuma nthiora kithioro
Ii ii uu nikarombairwe.

Ii ii uu kaana ni keega
Gatuma nthiora kithioro
Ii ii uu nikamenyairwe

Ii ii mwana ni wa Ncurubi
Ii ii kaana ni keega
Gatuma nthiora kithiro
Ii ii uu nikamenyairwe

**Ithe ni wa Gichunge
Ii ii uu kaana ni keega
Gatuma nthiora kithioro
Ii ii uu nikarombairwe**

**Ncurubi iretiire mwerine ireja na ‘mobile’
Twaragie Amerika
Ii ii uu kaana ni keega
Gatuma nthiora kithioro
Ii ii uu nikamenyairwe**

TAFSIRI

**Mtoto ni mzuri amenifanya nisafiri mbali
Aombewe.**

**Mtoto ni mzuri amenifanya nisafiri mbali
Achungwe vyema.**

**Mtoto ni wa rika la “Ncurubi”
Mtoto ni mzuri amenifanya nisafiri mbali
Aombewe.**

**Babake ni wa rika la “Gichuge”
Mtoto ni mzuri amenifanya nisafiri mbali
Achungwe vyema.**

**Rika la Ncurubi” lilienda mwezini
Wikaja na rununu (simu ya mkono)Ndio tuweze kuwasiliana hadi
Marekani
Mtoto ni mzuri amenifanya nisafiri mbali
Achugwe vyema.**

3.GARURA MITHIIRE

Kiongozi : Garura mithii.....

Wote: Ayia garura mithiire x2

Kiongozi : Ndiunga ya aari.....

Wote: Ayia Tigania nayo x2

Kiongozi : Cia ekuru.....

Wote: Ayia ni thaa ikiumi x2

Kiongozi : Ng'ombe iri nja.....

Wote: Ayia nigwe Mukami x2

Kiongozi :mukuru iri nja.....

Wote: Ayia nigwe murugiri x2

Kiongozi : nguo ciawe.....

Wote: Ayia nigwe muuri x2

Kiongozi : Twana twaku.....

Wote: Ayia nigwe mumenyeri x2

Kiongozi : ngino nthaka.....

Wote: Ayia nigwe mumenyeri x2

Kiongozi : Ucuru bwao.....

Wote: Ayia nigwe mukii x2

Kiongozi : muda jwaku.....

Wote: Ayia nigwe muandi x2

TAFSIRI

Kiongozi : Badilisha miene.....

Wote: Ayia badilisha mienendo x2

Kiongozi : Nyendo za wasicha.....

Wote: Ayia achana nazo x2

Kiongozi : za akina mama (kurudi nyumbani).....

Wote: Ni saa kumi kamili x2

Kiongozi : Ng'ombe aliye nyumbani.....

Wote: Ayia ndiwe wa kukamua x2

Kiongozi : Mmeo aliye humu.....

Wote: Ayia ndiwe wa kumpikia x2

Kiongozi : Nguo zake.....

Wote: Ayia ndiwe utakayefua}x2

Kiongozi : watoto wako.....

Wote: Ayia ndiwe utakayewachunga}x2

Kiongozi : mama mkwe.....

Wote: Ayia ndiwe utakayemchunga}x2

Kiongozi : uji wao.....

Wote: Ayia ndiye mtengenezaji x2

Kiongozi : Shamba lako.....

Wote: Ayia ndiwe utakayepanda x2

4. GIKUBWA KIATHO

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho x2

Muthenya i munene gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Wona ngina nthaka umwitage ‘maami’

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa ii ii

Gikubwa kiatho x2

Ona ithe wa nthaka umwitage “baaba”

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Onagwe mugurani gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Utigatiire kwa ba mwari gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Kinya bo niaciari benu gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Ukabagwatira nthoni gikubwa ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Ukamwitaga “ntii”umwitage “maami”

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Niwe wakua rwaku rwa njara

Ya kimotho (gikubwa ii ii x2)

Gikubwa kiatho

Na nguo cia muthaka nigwe ukauraga

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Ukimwitaga ‘munyanya’ gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Wendo ni bunene ni rwaru rwaku

Gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Ukwona murugi na mutwiri wa ng’ombe

Gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Onagwe ngina nthaka ukanywa ‘obatini’

Ya ‘milo’ gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

Urugiri ni muko mutana gikubwa ii ii

Gikubwa ii ii x2

Gikubwa kiatho

TAFSIRI

Harusi imefana sana x2

Siku imekuwa njema na harusi imefana sana

Kumekuwa na ushirikiano mzuri

Harusi imefana sana

Umwonapo mama mkwe umwite ‘mama’

Harusi imefana sana

Na wewe bwana harusi, harusi imefana

Harusi imefana sana.

Usikose kuwatembelea wakwezo harusi imefana

Harusi imefana sana.

Hata wao ni wazazi wenu,harusi imefana

Harusi imefana sana.

Unapaswa kuwahesimu,harusi imefana

Harusi imefana sana

Umwonapo mamamkwe umwite ‘mama’

Harusi imefana sana

Ndiye aliyekupa ubavu wako wa kushoto,

Harusi imefana sana

Nguo za mumeo ni wewe utafua,

Harusi imefana sana

Mumeo utamwita ‘mpenzi’ wako

Harusi imefana sana

Usimwaibishe kamwe,

Harusi imefana

Mpenzi ni makuu ni ubavu wako

Harusi imefana sana

Umempata mpishi na mfugaji wa ng’ombe

Harusi imefana sana

Hata wewe mama ,mkwe utapikiwa

Chai ya milo, Harusi imefana sana

5. MWANA TI MBETIRI

Kiongozi: Mwana ti mbetiri atuura ngariine

Wote: Mwana ti mbetiri atuura ngarine x2

Kiongozi: Mwana ti ncaabi araara gwakirua

Wote: Mwana ti ncaabi araara gwakirua x2

Kiongozi: Mwana ti mwere atindua maegone

Wote: Mwana ti mwere atindua magonex2

Kiongozi: Guti gia gukira ii ui

Murungu ari mbere ui

Niatukaritie atindwa ngarine

Wote : mwana ti mwere atindua maegone

Kiongozi: Tutwire kuromba akabwa ma maego

Wote: Mwana ti ncaabi araara gwakirua

Kiongozi: Mwana ti ikwachii atumwa na neti

Wote: Mwana ti ikwachii atumwa na neti

Kiongozi : Murungu arokumwa ui

Acore betu ii ui

Tutwire kuromba atumwa na neti

Wote: Mwana ti ikwachii atumwa na neti

TAFSIRI

Kiongozi : Mtoto sio betri aishi kwa gari

Wote : Mtoto sio betri aishi kwa gari x2

Kiongozi : Mtoto sio maharagwe apikwe usiku kucha

Wote : Mtoto sio maharagwe apikwe usiku kucha

Kiongozi : Mtoto sio mawele ashinde kwenye kinyua

Wote : Mtoto sio mawele ashinde kwenye kinyua

Kiongozi : Hakuna la kuogopa kwani

Mungu yuko mbele yetu anatuongoza

Wote : Mtoto sio betri aishi kwa gari

Kiongozi: Tumeomba kwa muda mrefu

Mtoto sio betri aishi kwa gari

Kiongozi : Mtoto sio gunia la viazi

Ashonelewe neti hapo juu

Wote : Mtoto sio betri aishi kwa gari

Kiongozi : Sifa kwa mungu tumeishi kuomba

Wote : Mtoto sio betri aishi kwa gari.

6.MWANA II MUTUNDA

Mwana ii mutunda

Mutunda ii kajurimairwa

Ciorwa cioimaku

Mwana ii mutunda

Mutunda ii kajurimairwa

Ciuma Nthimbiri

Mwana ii mutunda

Mutunda ii kajurimairua

Mwana ni wa uguri bubumu

Mwana ii mutunda

Mutunda ii kajurimairua

Mwana ni wa goro
Mwana ii mutunda
Mutunda ii kajurimairua

TAFSIRI

Mtoto ni mti (wa mtunda)
Mtunda unapaliliwa x2

Mtoto ametoka wapi?
Mtoto ni mtunda
Mtunda ii unapaliliwa

Ametoka Nthimbiri
Mtoto ni mtunda
Mtunda ii unapaliliwa

Mtoto ni ghari
Mtoto ni mtunda
Mtunda ii unapaliliwa.

7. KINANDA IGIKUCHWE

Irii riri nandi iri riri nandi
Irii riri nandi iri riri nandi

Kinanda igikuchwe
Kienda gutwika igitwike
Irii riri nandi
Muthaka agure kingi
Irii riri nandi
Twinire muiki
Irii riri nandi

**Muiki wina neti
Iri riri nandi
Iri riri nandi Iri riri nandi**

**Kinanda igikuchwe
Gikuchirwe mugongo
Iri riri nandi
Gikuchirwe bwe iguru
Iri riri nandi
Kienda gitwi igitwike
Iri riri nandi
Muthaka agure kingi**

**Iri riri nandi Iri riri nandi
Muiki turi nawe ii ii riri nandi
Murungu aromwa ii Iri riri nandi
Mpongeri mwirigene ii Iri riri nandi
Kinanda igikuchue ii Iri riri nandi
Igikuchue gia kauna
Iri riri nandi**

TAFSIRI

**Leo ni leo
Kinanda kichezwe
Nyaya zikikatika bwana harusi atanunua**

**Tuchezee bibi harusi
Bi harusi aliyefunikwa net
Leo ni leo
Kinanda kichezwe
Kichezewe juu
Kichezewe mgongoni
Kikikatika bwana harusi atanunua kingine**

**Leo ni leo
Bibi harusi tunaye
Mungu asifiwe
Ongezeko la mtu kijiji
Kinanda kichezewe
Kichezewe mgongoni.**